

בס"ד

יציאה לחוץ לארץ

גליונות 'עומק הפשט' 72-75
אב תשע"ו

גליון נושא: 'דאצ'ה בחוץ לארץ'

בס"ד, יום ג' לפרשת דברים, ה' אב תשע"ו. דיונים אקטואליים בענינא דיומא. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'. לרפו"ש רחל בת מרים תחי'.

לעילוי נשמת שרה גיטל בת רבי הלל הכהן ע"ה, ולע"נ יעיש כהן, ומסעודה בת פרוחה. להצלחת התורם ובני ביתו שליט"א, יתברכו ממקור הברכות בבריות גופא ונהורא מעליא.

פנינים

מעשה שהיה !

סיפור מעניין בנושא זה, קבלנו ממחבר הקונטרס הפופלארי 'עין לא ראתה', (הובא בספרו 'תפילת אבות').

לפני 11 שנה, השתוקק מאוד סבי הרב יצחק ויס זצ"ל שהיה יהודי צדיק ניצול שואה, לפקוד את ציון אביו בביסטריץ אשר ברומניה, לשם כך אף הנפיק שני דרכונים (בתשלום של 420 ש"ח), לו ולהבלחט"א אבי שליט"א.

קודם הטיסה, הלך אבי שליט"א לקבל את ברכת הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א, להפתעתו הוא מיאן להסכים לטיסה, באומרו שאפילו לצורך חליצה אין להתיר לצאת מארץ ישראל. מתחילה חשש אבי שליט"א לספר זאת לסבי זצ"ל, אשר היה כל כך נלהב מהנסיעה, אך למרבה פליאתו סבי קיבל זאת בהסכמה גמורה.

כעבור שנה סבי זצ"ל הלך לעולמו, וכך מצינו כתוב במחברת חידושיו; לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם וְגו' פִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ: אהבת ארץ ישראל... ארץ ישראל... ארץ ישראל... אמרתי לבני ר' יהודה שליט"א לנסוע לרומניה לקיים כיבוד אב על קבר אבי ז"ל, הפספורט עלה לשנינו 420 ₪, בני שליט"א הלך לר' חיים, אך הוא אמר - חוץ לארץ? אפילו לחליצה אסור ללכת... אבל ל'כיבוד אב' אמר ר' חיים 'לא לא' לחו"ל... כך ביטלתי הנסיעה לרומניה. עכ"ל (א.ו.). ❖

האיסור לצאת לחוץ לארץ

בגמ' (כתובות קי"א. גיטין עו: בבא בתרא צא. קידושין לא:) מבואר, שאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל, וגדולי הדור אלימלך מחלון וכליון נענשו מפני שיצאו לחוץ לארץ. ופירש רש"י מפני שמפקיע עצמו מן המצוות. וכך גם נפסק ברמב"ם (הלכות מלכים פרק ה' הלכה ט'), שיש איסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ.

אופני היתר: פשטות הדברים ברמב"ם ובפוסקים שאיסור זה הוא גם כשיוצא על דעת לחזור, וגם כשיוצא לזמן מועט בלבד, ויש כמה אופני היתר שמותר לצאת מארץ ישראל - ללמוד תורה, ללמדה לאחרים, לישא אשה, להשיא בנו או בתו, להציל מיד גויים, אמנם היתר זה הוא רק כשיוצא על דעת לחזור.

והסתפק הגר"ח קניבסקי שליט"א על פי הירושלמי והרמב"ם האם לצאת לחו"ל לפגישות הוא גם בכלל ההיתר של "לישא אשה" (ישמח לב).

כמו כן מבואר בפוסקים דמותר לצאת מארץ ישראל לצורך כיבוד אב ואם, או כדי להתפלל על קברי אבות, או קברים של גדולי ישראל (בירור הדעות בזה לקמן), או לצורך פרנסתו. בכל אופנים אלו גם לכהנים מותר לצאת.

וכן מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לצורך פרנסה. ונחלקו הפוסקים אם מותר לצאת מארץ ישראל לצורך מצוה, והכריעו האחרונים דיש להקל בזה (תורת הדרך פרק א' אות א').

אכן ידוע מה שכתב הריטב"א (מו"ק יד:): שלמרות שמותר לצאת להרווחה בפרנסה, מכל מקום תלמיד חכם או אדם חשוב יש לו להמנע מכך. וכן מבואר ברמב"ם (מלכים ה ט) מדת חסידות לא לצאת כלל מארץ ישראל והוכיח כן ממחלון וכליון.

1. בשו"ע ובמשנ"ב ללא חולק

והנה האיסור לצאת מן הארץ כתב הרמב"ן (בהשגות על הרמב"ם ספר המצוות מצות עשה ד') שהוא משום מצות יישוב ארץ ישראל ובפשוטו מצוה זו נוהגת גם בזמן הזה. כמבואר בספר אמרי יושר (סי"א), שלמעשה מצות יישוב ארץ ישראל נוהגת גם בזמן הזה, כדעת הרמב"ם והרמב"ן וכפי שהוזכר דין כמה פעמים בשו"ע. ומה שכתבו התוס' בשם רבינו חיים כהן (כתובות דף קי) שאין מצוה כיום, כבר כתבו דברי תלמיד הם, ועיין בגליון מהרש"א שם.

והנה דין זה נפסק בפירוש רק ברמב"ם, שכידוע כתב בחיבורו גם מצוות התלויות בארץ. אך לא נפסק בפירוש בשו"ע שכתב את חיבורו רק על מה שהיה נוגע בזמנם בחוץ לארץ. אולם 'דרך אגב' מוזכר דין זה בשו"ע ובמשנ"ב בכמה מקומות.

א. להסתפר בחוה"מ: נפסק בשו"ע (הלכות חול המועד או"ח סימן תקל"א סעיף ד'), הבא ממדינת הים בחול המועד מותר לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל. והוסיף המשנה ברורה (ס"ק י"ד) "אבל מארץ ישראל לחוץ לארץ אינו מותר לצאת אלא ביצא להרויח או לראות פני חבירו, דהוא חשיב דבר מצוה שמותר לצאת מארץ ישראל בשביל זה, מה שאין כן לטייל בעלמא, דבכי האי גונא אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לא התירו לו לגלח".

ב. נסיעה בערב שבת: כתב בשו"ע (או"ח סימן רמ"ח ס' ד'), העולה לארץ ישראל, אם נזדמנה לו שיירה אפילו בערב שבת, כיון דדבר מצוה הוא יכול לפרש. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק כח) יש אומרים דהיינו דוקא כדי להתיישב בה, ויש אומרים דאפילו על מנת לחזור, דלהלך בה הלך ארבע אמות נמי הוה מצוה. והדגיש השו"ע הרב (קו"א ס"ק ח) דדוקא כשמתכוין לקיים בזה מצות יישוב ארץ ישראל, אולם אם נוסע רק בשביל לטייל, יש להסתפק אם יש מצוה בדבר, ומניח בצ"ע.

ג. אמירה לעכו"ם בשבת: מבואר בשו"ע (או"ח סימן ש"ו) לצורך קניית קרקע בארץ ישראל, כותבין עליו אונו אפילו בשבת, משום מצות יישוב ארץ ישראל.

ד. מזוזה ליום אחד: כך גם מצינו בשו"ע הלכות מזוזה (יו"ד סימן רפו) דשוכר דירה בארץ ישראל חייב במזוזה אפילו ביום אחד ואילו בחוץ לארץ חייב רק כעבור ל' יום.

ה. כופין לעלות: כן מוזכר זה בשו"ע (אבה"ע סוף סימן עה) הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין. וכופין לעלות לארץ ישראל בדאפשר בלא סכנה. ועיין שם בגר"א ופתחי תשובה שם.

ו. עבד שברח לא"י: גם בהלכות עבדים מצינו דין זה בשו"ע (יו"ד סוף סימן רסז), דעבד שברח מחוצה לארץ לארץ אין מחזירין אותו לעבדות, ופירש בביאור הגר"א (אות קסא) שזה על פי הגמ' לעולם ידור וכו' והיינו בזמן הזה, ודלא כרבינו חיים בתוס' (שם ד"ה הוא אומר וכו').

ועיין במה שהאריך בכל זה בספר 'בית דוד' להגרד"צ שאול שליט"א. והעירו עוד (ח.פ.), דהרי נפסק להלכה 'מצוות צריכות כונה', נמצא שכל הדר בארץ ישראל עליו לכוון לשם מצות יישוב ארץ ישראל, וכך יהא לו מצוה בכל רגע.

עיירות מרפא

2. בנאות דשא

מאז ומקדם, היו גדולי ישראל מבקרים ושוהים בעיירות המרפא בתקופת הקיץ, במאריבנד, בשוויץ, ובאוסטריה, ועוד מקומות. עקב טרדתם המרובה במשך כל השנה, ואף היו כותבים אז את חידושיהם ותשובות לאלפי השואלים, כפי שמצינו בעשרות ספרי שו"ת של גדולי הדורות, תשובות שנכתבו 'בנאות דשא'. (וידוע שזה היה גם מטעמי בריאות, ולפעמים היו רופאים מתלווים איתם בחוץ לארץ).

השאלה מתבקשת: בדורות הקודמים רוב כלל ישראל היו דרים בחוץ לארץ, ולא היה שייך לדון מצד איסור יציאה מהארץ, אולם בעשרות השנים האחרונות כאשר מאות אלפי ישראל דרים בארץ

ישראל, השאלה מתבקשת ועולה מאליה - האם מותר לנסוע לנופש לחוץ לארץ לעיירות המרפא, הרי כבר הכריע המשנ"ב שיש איסור לצאת לטיול מהארץ לחוץ לארץ.

במיוחד בזמננו, ישנה תופעה הגדילה והולכת, שתושבי ארץ ישראל נוסעים לנופש ולדאצ'ה בחוץ לארץ, ועינינו רואות גם גדולי האדמורי"ם, רבנים, וראשי ישיבות, שנוסעים לשוויץ או לאוסטריה וכדומה, בפרט מצוי הדבר אצל פשוטי עם שנוסעים בהמוניהם. ויש לדון האם יש בזה חשש איסור מצד האיסור לצאת לחוץ לארץ, וכן צריך לדעת האם יש חילוק בין אדם שנוסע בשביל 'טיול ונופש' גרידא, לבין אדם ש'טרוד מאוד' בצרכי ציבור ובעסקיו השונים, ולב יודע מרת נפשו שרק בחוץ לארץ יבוא מרגוע לנפשו, כאשר יצליח להנפש כדבעי, ולחזור לאלול עם כוחות רעננים. עוד צריך לברר האם איש ציבור יש לו היתר לצאת לחו"ל משום שבארץ לא יוכל להנפש, כי בכל מקום שהולך האנשים שצריכים לו אין נותנים לו מנוחה.

עוד יש לדון האם מועיל מה שנכנסים להתפלל 'על הדרך' באחד מקברי הצדיקים הפזורים במרחבי הגלובוס, להחשיב זאת כנסיעה לקברי צדיקים המותרת, שהרי בכמה אחרונים מבואר שמותר לנסוע לקברי צדיקים. אותו נדון קיים גם באדם שמשיג 'על הדרך' סכום כסף לצדקה או לתורה, האם זה מספיק להחשיב זאת כנסיעה לדבר מצוה.

עוד יש לדון מי שיצא בהיתר כגון ללמוד תורה או לישא אשה, האם מותר לו להמשיך ולשהות בחו"ל כי הרי לשון הרמב"ם שכאשר יוצא לצורך מיד בגמר העניין יחזור משמע שלא הופקע המצוה ממנו.

הפסד: עוד צריך לדעת האם יש 'תירוץ' של מקום הפסד, אם יפסיד את דמי הכרטיס שכבר הזמין. או מה שיש טוענים, שלפי ההשגות שלהם בחוץ לארץ עולה הנופש יותר זול מבארץ (לדוגמא הם מציינים, במלון וולדוף waldorf austoria בירושלים מחיר לינה ללילה בודד הוא \$700, ואילו טיסה לאוסטריה עולה רק \$200, כאשר מחירי המלונות שם אפסיים). עוד הם אומרים שבחוץ לארץ האטרקציות הם ברמה גבוהה יותר (אלפים, רכבלים מעל פני תהום רבה, הרי שלג, יערות ענק, וכו').

בעיות: חשוב להדגיש - שהנדון בגיליון זה, הוא רק מצד ההיבט ההלכתי של יציאה לחוץ לארץ, ואין אנו דנים מצד בעיות אחרות, המתעוררות ביציאה לחו"ל - שמירת עינים, כשרות האוכל ובישול עכו"ם, חיישנים דיגטליים במכשירים שונים בשבת, תפילה במנין, כשרות המזוזות וספרי התורה, ועוד. במיוחד יש להזכיר את ה'קול קורא' של כל גדולי ישראל מכל החוגים והעדות שלא לפרסם מקומות נופש שאינם ראויים, וזה נוגע מאוד ל'גל הפרסומות' המכסה את דפי העיתונות החרדית, עם מאות מודעות על נסיעות לחו"ל, במלונות וחדרי אירוח שונים (ישר להרי האלפים, נופש חלומי בפראג, טיול לשוויץ, מקומות אחרונים באוסטריה, הבטיחו את מקומכם ברומא, וכו') בתוספת הכיתוב המעניין, המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות ולסגנון, האחריות מוטלת על המפרסם בלבד!?

בנוסף, יש הלכות הכרוכים ביציאה מהארץ שהציבור לא יודע, כגון את הדין שהיוצא לדרך צריך ליטול רשות ביום נסיעתו, מרבו מובהק, ומהוריו (תורת הדרך פרק ד').

דעת המתירים

3. ההיתר של הגרי"ש אלישיב

דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר לצאת מהארץ לכל צורך גדול, וכגון לצורך חיזוק הבריאות (כמובן מדובר באופן שאין לו אפשרות דומה בארץ ישראל, או שיש לו הפסד מרובה בארץ - צ.פ.). וכן התיר לנסוע לקברי צדיקים. אולם מאידך החמירו בזה מאוד חתניו הג"ר חיים קניבסקי שליט"א, והג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, והג"ר עזריאל אוירבאך שליט"א ולדעתם יש איסור גמור לנסוע לחו"ל לנופש, ומתירים רק כשיש צורך רפואי מובהק, לפי קביעת רופא מומחה בלבד. והוסיף הג"ר עזריאל שברור בעיניו שהגרי"ש לא הקיל רק במקום שהוא צורך רפואי מובהק.

פעם אחת תמה הגר"ח קניבסקי שליט"א, באזני חמיו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, מדוע מיקל בענין זה, הרי לפי פשטות הפוסקים הוא איסור גמור (מ.ד.ל.). והשיב לו הגרי"ש שהאיסור לצאת מארץ ישראל אינו איסור גמור שהרי מבואר בגמ' דלהרווחה מותר לצאת מארץ ישראל, ופירש רש"י להרווחה להרויח ממון הרבה. כלומר שהוא כבר עשיר ורוצה להרויח הרבה, ואם זה היה איסור גמור לא היו מתירים בשביל להרויח, ובהכרח שאינו איסור גמור, ולכן מקילים כאשר יש צורך. וכל האיסור הוא כאשר יוצא סתם ללא סיבה אבל כאשר יש לו סיבה מוצדקת מותר לצאת מארץ ישראל, ויציאה בשביל חיזוק הבריאות מוגדרת כצורך, ומותר כי לא גרע מיציאה לסחורה המותרת.

וצירף הגרי"ש להיתר זה, את שיטת השלטי גבורים (שבועות דף ח' מדפי הרי"ף) שאיסור יציאה מהארץ הוא רק כשהולך להשתקע בחו"ל, וז"ל - "ואפילו למ"ד דהאידינא מצוה ללכת לא"י היינו דוקא ע"מ לדור אבל ההליכה על מנת לצאת אין בה מצוה דעיקר ההליכה והיציאה תלוי בדירה, וכן יש בספר תשב"ץ בשם מהר"ם ז"ל, ומלתא דמסתבר היא דמה מצוה יכול להיות בהולך לא"י ע"מ לשוב, מי ביקש זאת מידו רמוס חצירו וכיון דאין כאן נחת רוח לפניו יתברך נראה דמצי שפיר לשאול עליה. עכ"ל. הרי מבואר מדבריו שתלוי בעיקר בדירה ולא ביציאה שאינו של דירון.

כאשר הגיע ר' משה פריד הי"ו בשליחות כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א לשאול את דעת הגרי"ש, האם מותר לאדמו"ר לנסוע לנופש לחוץ לארץ, השיב הגרי"ש, שיש דין שלסחורה מותר, ולרפואה לא גרע מסחורה. והוסיף, תגידו לאדמו"ר שגם הרב ואזנר נוסע! (משנת אי"ש).

4. ההיתר של השבט הלוי

צד היתר: לדעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ה' סימן קע"ג) בתשובה להג"ר משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, מדברי הרמב"ם (מלכים פרק ה' הלכה ט') משמע שעיקר האיסור הוא בדירון בחוץ לארץ ולא ביציאה לזמן. ועדיין יש איסור לצאת שלא לצורך כלל, אבל בצורך כל דהו לא גזרו, ובטיוול על פי סברא לא נקרא צורך, ומכל מקום אם הולכים לזמן מועט מאוד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ברוך הוא, יש מקום לצדד להקל, וכמובן צריך להפך הכל לדרך מצוה. עכ"ד. וכן שמעתי מהג"ר שמואל אליעזר שטרן שליט"א שמותר לנסוע לנופש לחוץ לארץ, אם יהיה לו שם יותר מנוחת הדעת.

פירמידות: גם לדעת השבט הלוי ההיתר הוא רק במקום צורך כגון שהוא בלחץ גדול או לצורך חיזוק הבריאות אבל אסור לנסוע לטיול גרידא, כמעשה שהיה בכמה בחורים חוצניקים משיבה גדולה חשובה ומפורסמת בירושלים שרצו לנסוע לטיול לראות את הפרמידות במצרים, והלכו לשאול את הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל והשיב להם שאסור, ושאלוהו שהם חוצניקים ויותר קל בהם היציאה מארץ ישראל, השיב להם הרב נו... כאשר תסעו הביתה למדינת אגרטיונה תסעו דרך מצרים (מ.ר.).

על עיקר ההיתר של השבט הלוי, הקשה הג"ר אשר וייס שליט"א (מנחת אשר פרשת מסעי, סימן ע' אות ו' עמוד תע), שכיום אין מצוי התעוררות תשובה במקום הנופש, ובעוונותינו הרבים רובא דאנשי כשיראו נפלאות הבורא מקום שראוי לשבח ולהודות לד' כמבואר בלשון הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה ב') האיך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים.. מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, עכ"ל. מכל מקום לא ישימו אל לבם אלא את תענוג החזיון ולא אהבת ד', (ודאי שבעל ה'שבט הלוי' לפום דרגה דיליה היה מתעורר במקומות אלו לאהבת השי"ת, אבל אנשים פשוטים עיקר כוונתם להנפש ולחדש את כוחותיהם).

וסיים הג"ר אשר וייס שליט"א, שמצד ההלכה גם הוא סובר שמותר בשופי לצאת לחו"ל לנופש, אולם מטעם אחר, שיציאה לזמן לא נחשב יציאה כלל, כי כל האיסור הוא ביציאה שיש בה דירון ומגורים בארץ העמים, וזה שייך רק ביוצא ללמוד תורה או לישא אשה שזה קביעות בארץ העמים ולכן צריך היתר מיוחד של צורך מצוה, אבל היוצא לטייל יום או יומים אין בו שום איסור.

והוסיף הג"ר אשר וייס בשיעורו, שלמרות שהוא סבור שיש היתר לצאת מהארץ לנופש, אין להביא סמך להיתר זה ממה שהוא בעצמו טס לחו"ל תמידים כסדרם, שכן הוא מקפיד מאוד בכל

פעם שהוא נוסע לחו"ל למסור שיעורי תורה, והרי להרבצת תורה לכולי עלמא מותר לנסוע לחוץ לארץ.

וכתב בסוגרים, שיש לו להביא דמיון רחוק, לגדר מצות ישיבה בסוכה, שנאמר בה הכלל 'תשבו כעין תדורו', ולכן כל דבר שדרכו לצאת עבור זה מביתו מותר גם לצאת מן הסוכה. דעדיין חשוב שדר בביתו עד שיקבע דירתו במקום אחר. כך גם היוצא מן הארץ לטיול, עדיין דר בארץ ולא נחשב עזיבת ארץ אבות.

והעיר תלמיד חכם מופלג שליט"א דלכאורה יש לתמוה על הדימוי לסוכה, הרי יש לחלק בשופי, כי ישיבה בסוכה הוא תחליף לביתו של כל השנה, והדרך הוא בבית של כל השנה שיוצא לכל צרכיו וחוזר. אבל מצות ישיבה בארץ ישראל הוא כדרך ישיבה בארץ, ואין אדם עוזב את ארצו רק כשיש סיבה מוצדקת והכרחית כפרנסה וכדומה, אבל טיול אף שהוא לזמן מועט אינו בגדר צורך הכרחי וחיוני לאדם, ואין דרך לעזוב בשביל זה את ארצו, וביותר תמוה איך אפשר להתיר, כאשר פשטות משמעות השו"ע והמשנ"ב לאסור, אפילו לטיול של זמן מועט, ורק לראות פני חבריו התיירו לצאת לזמן מועט (ש.ר.).

5. דברי המהרי"ט

והוסיף הג"ר אשר ויס, שסמך נפשו על משמעות דברי המהרי"ט (בחידושו למסכת קידושין דף לא:): שכתב וז"ל - הא דאמרין בסוף פרק מי שאחזו (גיטין עו:): כי הווי מיפטרין... משום דאסור לצאת מא"י לחו"ל, מחמירים היו על עצמם לצאת ללא דבר. תדע דהיכי נפקי הנך דאזלי ללוותן, אטו הני רבנן והני לאו רבנן. אלא אותם יוצאים לצורך אבל שלא לצורך היו מחמירים על עצמם. עכ"ל. ויש לדייק בדבריו שלזמן מועט מותר לצאת מן הארץ לחוץ לארץ לכל צורך וענין שהוא.

ונחלק עליו הג"ר אפרים אריאל בוקוולד שליט"א (בחיבורו אני ה' שוכן בתוכה) דנראה שאין כוונת המהרי"ט לחלוק על משמעות חז"ל ופסיקת השו"ע ש"אסור", אלא רק בא לבאר את גדר האיסור, שאם יש תקנה דרבנן לאסור יציאה לחו"ל, לא היה נותר האיסור משום צורך מועט כמו להרווחה או לראות פני חבריו. ומזה הוכיח המהרי"ט שיסוד האיסור הוא מידת חסידות, וכעין מה שכתב הרשב"א (משמרת הבית בית א שער א דף ז:): בענין אחר: "חסידות שכל ישראל ראויין לאותו חסידות ומחוייבין בו". אבל למעשה - אסור.

חיזוק הגוף: בשו"ת משנת יוסף (חלק א' סימן נז) כתב שיש לעיין אם דוקא לריפוי חולה שאין בו סכנה מותר לצאת, או גם להרווחה דהיינו להבראה להוסיף כוחות לאדם חלוש שבכך ימנע ממחלה, וכדמותר בסחורה לצאת גם להרווחה, וכן ללמוד תורה מותר לצאת גם אם יש לו בא"י מי שילמדנו, כי לא מכל אדם זוכה ללמוד, א"כ גם בהבראה כדי להתחזק שלא יחלה הגם שאפשר גם בא"י, שמא לא בכל מקום אדם מצליח להבריא, וצ"ע.

דעת האוסרים

6. דעת הגרש"ז אורבאך

אין היתר: ידוע שהגרש"ז אורבאך זצ"ל היה אוסר לצאת לחו"ל לנופש, וכתב בספר הליכות שלמה (ח"א פרק כג הע' 16), "והורע בעיניו מאד מה שנפרץ הדבר שנוסעין מא"י לחו"ל שלא לצורך המצוות המבוארות בפוסקים, ואמר שאינו רואה היתר לכך, וכשנתבקש (בשנת תשל"א) לצאת לחו"ל לשמחת בר מצוה של נכדו (כנראה בן הג"ר יהודה טרגר זצ"ל מאנטורפן), כתב שלא ראה היתר מספיק לכך. והוסיף שאף אם ירבה שם בהגדת שיעורי תורה לרבים, ויקיים בזה מצות תלמוד תורה לרבים, עדיין כנגד הרבוי ב"ללמד" יגרום מיעוט ב"ללמוד".

וביותר החמיר לכהנים די ש לחוש לדעת הפוסקים (יו"ד ס' שעב) שאסורים לצאת משום טומאת ארץ העמים. ורגיל היה לשנן דברי החתם סופר (גיטין דף מד.) בהא דמוכר עבדו חוץ משבת וי"ט דסלקא בתיקו אם יוצא לחרות אם לאו, אע"פ שבשאר מצוות לא יוכל לקיים, וקשה הא דמוכר עבדו לחו"ל אע"פ שמקיים בכך כל התורה חוץ ממצות ישוב ארץ ישראל בלבד קי"ל דיצא משום כך לחירות, וכתב החתם סופר וי"ל דהתם אינו מקיים שום מצוה דכל הדר בחו"ל כמי שאין לו

מנהג ישראל תורה

גדולי עולם

כבר בדור הקודם היו גדולי עולם שהיו נוסעים לחו"ל לצורך חיזוק הבריאות, כידוע הגרי"ז מבריסק זצ"ל עלה לארץ ישראל בשנת ת"ש, ויש תמונה שלו עם בנו הג"ר מאיר סולובייצ'יק זצ"ל בשוויץ בשנת תשט"ז מתארח באכסניה של ר' לייביש רוזנפלד. גם כ"ק האדמו"ר מטשאקווא שליט"א הצטרף אליו לנסיעה זו לשוויץ (מ.י.). אכן היה זה לצורך בריאות כי היה חולה אסטמה, ועוד סיבות, ולא היה זה לצורך נופש (ב.ד.ל.).

כידוע הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל בעל ה'שבט הלוי' היה נוסע לצורך בריאות כל שנה לשוויץ או לאוסטריה, עד סוף ימיו ממש.

כ"ק האדמו"ר מויזניץ זצ"ל בעל ה'ישועות משה', לא הסכים לנסוע לחו"ל עד ששכנעו אותו שזה יקרב יהודים לשבת ולמצוות, ואכן יש הרבה אנשים בחו"ל שהעידו שהביקורים של האדמו"ר קירבו אותם לעבודת השי"ת, להרגיש את מתיקות וקדושת השבת.

מאיך ישנם רבים מנקיי הדעת שבירושלים שהקפידו שלא לצאת לחו"ל, כמסופר על הג"ר ישעיהו דייטש זצ"ל בעל מחבר סדרת הספרים 'מלכה של תורה' שהיה מקפיד מאוד שלא לצאת מהארץ לשום דבר, כדי שלא להפקיע עצמו ממצות יישוב ארץ ישראל (מ.מ.).

כמו כן מסופר על יהודי חשוב שליט"א מיקרי קרתא דירושלים, שלא נסע לחתונה של בנו יקירו שהתקיים בחו"ל, מצד האיסור לצאת לחו"ל (ח.מ.ב.). ❖

אלוקים, אפילו קריאת שמע שקורא בחוץ לארץ איננו כקורא בארץ ישראל, כי גרשוהו מהסתפח בנחלת ד', וזהו מוסר גדול, עכ"ל.

וכן שמעתי מבנו הג"ר עזריאל אורבאך שליט"א שיש איסור גמור לנסוע לחו"ל, בפרט מה שנפוץ כיום שנוסעים לנופש, בתירוץ שבארץ אין היכן לנופש, ואינו נכון שיכול לנסוע לצפת וכדומה, וגם באדם טרוד מאוד יכול לנוח כמה ימים במטה, ויראה שהכל חולף. גם הגר"מ גרוס שליט"א בספרו תורת הדרך (פרק א'), הסיק שאין ראוי לנסוע לחו"ל לנופש. ועיין מה שכתב בזה בספר 'בית דוד' להגר"צ שאול שליט"א.

לקפוץ מהמטוס: לדעת הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (יחווה דעת חלק ה' סימן נז) אסור לצאת לחוץ לארץ לנופש, אבל לקברות צדיקים מותר. וסיפר הג"ר יצחק יוסף שליט"א (בשיעורו השבועי במוצאי שבת בבית הכנסת 'יזדים' המשודר בלוויין לכל רחבי הארץ), כשהייתי אברך צעיר טסתי עם אבא לחוץ לארץ לחזק את תפוצות ישראל, במטוס אבא פונה אלי ואומר לי 'יצחק' בשלמא לי יש היתר לצאת מהארץ, מתוקף תפקידי כראשל"צ האחראי למסור שיעורי תורה בכל מקום, לקרב את עם ישראל לתורה ולמצוות בכל מקומות

מושבותיהם. אבל אתה איך מותר לך לצאת מהארץ? השבתי בשאלה: אבא מה אני יכול לעשות עכשיו וכי מוטל עלי לקפוץ מהמטוס? ענה לי אבא: לא בני, אני רוצה שתקבל על עצמך למסור שיעור תורה מיד כשנגיע לקהילה יהודית, וכך תהא הנסיעה לצורך הרבצת תורה. וכך אכן עשינו, במקום הראשון שהגענו מסרתי שיעור תורה (מ.י.).

יהרג ואל יעבור: ושמעתי (צ.ב.צ.) שהג"ר מתתיהו סלמון שליט"א, ביקש מהגר"ח קניבסקי שליט"א שיגיע במיוחד לביקור בזק באמריקה, להשתתף במעמד ההיסטורי לביעור פגעי הטכנולוגיה, אולם הגר"ח לא הסכים מצד האיסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, והוסיף שישתתף במכתב עם מסר ברור לבטא חומרת הדברים, ואז הוא כתב את המכתב של יהרג ואל יעבור, שלא היה מכתב כזה מגדולי ישראל מזמן גזירת 'גיוס בנות'.

לא נותן יד: כך מספר הגר"י זילברשטיין שליט"א (שם השיעור ב'קול הלשון' – הלכות בין המצרים), בתקופה בה דרתי בחוץ לארץ בסמיכות לשיבת לוצרן שבשוויץ לצורך הרבצת תורה, כאשר פגשתי יהודי מארץ ישראל היה מנהגי דבר ראשון לקדם בברכה - 'ברוכים הבאים' ר' איד, לצורך מה הגעתם הנה, אם היהודי ענה שהגיע לצורך בריאות וכדומה הייתי מושיט לו יד לשלום עליכם' ומקרב אותו! אבל אם היה אומר שהגיע כדי לטייל בשוויץ לא הייתי מושיט לו את היד

ל'שלום עליכם', והקפדתי על מנהג זה מאוד (על דרך מה שהשיב רבי אליעזר לרב אסי בגמ' קידושין דף לא: עיי"ש), כי ברור שיש איסור גמור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לנופש, ואין שום היתר לזה (ב.א.ל.ר.).

זר פרחים: שאלה מרתקת נשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א (קובץ 'ווי העמודים' מספר 34 אב תשע"ו עמוד נט) על ידי בני משפחה גדולה, שהזמינו נופש אצל מארח מסוים בחוץ לארץ, וברגע האחרון המארגן ביטל את הנופש (כנראה לא היה לו מספיק נרשמים), ניסינו לחפש במקומות אחרים נופש מתאים אך לא מצאנו, ובסוף היינו צריכים להשאר בארץ, כעת אנו שואלים האם מותר לנו לתבוע פיצויים מהמארגן על העגמת נפש שנגרם לנו.

והשיב להם הגר"י זילברשטיין בחריפות, לא רק שאסור לכם לתבוע את המארגן, אלא מוטל עליכם לשלוח למארגן 'זר פרחים' על שביטל את הנסיעה, והציל אתכם מאיסור יציאה לחוץ לארץ, כפי שנפסק במשנ"ב (תקל"א ס"ק י"ד) ללא חולק. ומה שלפעמים רואים רבנים שיוצאים להנפש בחוץ לארץ, זה רק כאשר יש להם הוראה מיוחדת מהרופא, שעליהם לפוש בעיירת מרפא, לאחר המאמץ הרב שהשקיעו במהלך השנה, אך לאדם מן השורה אין שום היתר!

'חוצניקים'

7. החידוש של המהריט"ץ

שמעתי מהגר"ר צבי משה לאנגער שליט"א שיש מקום להתיר לחוצניקים לצאת לחוץ לארץ, על פי החידוש של המהריט"ץ (סימן פה) כלשונו 'אחר העיון וההשקפה אפשר לומר' דרק אדם שדר בארץ ישראל הוא ואבותיו, הילכך אסור לצאת לח"ל אם לא לישא אשה ויחזור אח"כ, אבל זה שבא מארץ מרחקים מחוץ לארץ לארץ ישראל ובודאי שכונת ביאתו פה הוא שחשב למצוא מנוח אשה ומדור וכיון דלא איתדר ליה שלא מצא אשה ועזר כנגדו, הרי מתחלה כשבא לא"י נעשה כאלו בא על תנאי ולא נתקיים תנאו. והוכיח כן מהגמ' (קדושין מט:): ההוא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לא"י ולא איתדר ליה וכו' ופירש רש"י לא איתדר ליה לפי שלא מצא מזונותיו או לא מצא מדור, עכ"ל. הרי להדיא שכיון שלא איתדר ליה מותר לו לחזור לחו"ל.

[יש שטענו שסברא זו שייכת רק בחוצניק שעדיין נמנע ממלאכה ביו"ט שני שאז עדיין שייך לחו"ל, ולא קנה שבייתה בארץ, אבל כאשר לכל הדינים הוא כבן ארץ ישראל מה בכך שלפני הרבה שנים עלה לארץ. אכן פשוט לשונו לא משמע כן, שמספיק עצם זה שדעתו לחזור אם לא יצליח לדור בארץ ישראל. ועיין עוד בכל זה באוצר הפוסקים קונטרס יישוב ארץ ישראל].

מאיך מעיד הגר"ר שרגא פייוויש שנעעבאלג (שרגא המאיר ח"ב סוף סימן פ"א) שהוא בעצמו שמע מהחזו"א בשנת תשי"א-תשי"ב שנחלק על סברא זו, ודעתו היה שבחור שבא ללמוד בארץ ישראל אסור לצאת לחו"ל, רק לבסוף נתן לי היתר.

ושמעתי בשם הגר"ר יעקב ליוואוויץ שליט"א ראש ישיבת גבעת שאול, שהיה מקורב מאוד להגר"מ פינשטיין זצ"ל, (ועשה אצלו שימוש חכמים, בנוסף למה שהיה בן משפחתו). כאשר עלה לארץ ישראל, שאל את הגר"מ פינשטיין האם הוא צריך להחזיק בארץ ישראל יומיים יום טוב, שמא ירצה לחזור ביום מן הימים לחו"ל ונמצא שעדיין הוא בגדר בן חוץ לארץ. השיב לו הגר"מ אדרבה, אינך צריך להחזיק רק יום אחד, ברגע שבא לגור בארץ ישראל אסור לצאת לחוץ לארץ, וההיתר לצאת בעתיד הוא רק אם יתחדש סיבה מחודשת המתירה מצד כללי ההיתר יציאה, נמצא שכעת הוא מדרי ארץ ישראל (ח.מ.).

לימוד זכות

8. היתר

לא יבואו: בספר תשובות והנהגות (שו"ת ח"ה ס' שיצג) לימוד זכות על חוצניקים שעלו מחוץ לארץ לארץ ישראל וכעת יוצאים לנופש לחו"ל, שהתירו סופן משום תחילתן, שאם לא יתירו לצאת מארץ ישראל, לא יבואו לגור שם לכתחילה.

נחלשו הדורות: היתר נוסף שמעתי מהג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א שבזמננו נחלשו הדורות, וכיום להרבה אנשים זה בגדר צורך והכרח, וכמו שבזמן הגמ' התירו לישא אשה וללמוד תורה, כך כיום הטיולים השונים הם בגדר צורך חיוני לאדם שבלי זה לא יוכל להיות שקוע בתורה או לעסוק בדרך ארץ במהלך כל השנה והטיולים והנופש נותן לאדם משנה כח (נ.א.).

חלילה: ועיין בשו"ת באר משה (חלק ז' עמוד שכ"ה) שכתב שמנהג העולם לצאת לטיול לחוץ לארץ, וחלילה חלילה לומר שכולם עושים שלא כדין, וציטט למה שמצא בשו"ת דבר יהושע (חלק ב' ע"א).

9. ההשקפה של קהילת סאטמאר

מצוה קטנה: יש שטענו (י.ב.) עוד היתר לצאת מן הארץ לטיול, לפי הדעות שאין כיום עיקר מצות יישוב ארץ ישראל, דהנה כבר תמה האדמו"ר רבינו יואל מסאטמר זצ"ל (בספרו ויואל משה, מאמר יישוב ארץ ישראל), מדוע השו"ע לא הזכיר בפירוש מצוות יישוב ארץ ישראל ורק הזכירו בכמה מקומות בדרך אגב, וכנ"ל. סוף דבר, מסקנתו לגבי עיקר מצות יישוב ארץ ישראל בזמננו (בסוף מאמר אור כי טוב עמוד רלג), דאף שבזמן הבית היה מצוה גדולה לדור בארץ ישראל, בזמן הזה אינו רק מצוה קטנה, דכמה ענינים שהיו בזמן הבית בטלו בזמן הגלות, ואפילו לשיטות הראשונים שיישוב ארץ ישראל הוא מצוה דאורייתא מכל מקום בזמן הגלות בטל מצוה זו כי רצון השי"ת שיהיו ישראל בגלות. וגם החומר שאמרו חז"ל שהדר בחו"ל כעובד ע"ז לא נאמר בזמננו שגם בארץ ישראל אין ממשלה המאמינים בד'. ולא נשאר אלא מצוה קטנה מצד קדושת המקום, ולא נאמר רק למי שראוי לזה.

לפי שיטה זו, הרבה יותר קל האיסור של יציאה לנופש מארץ ישראל לחוץ לארץ, כיון שאין נוהג כיום עיקר מצות יישוב ארץ ישראל, והרי לדעת הרמב"ן טעם האיסור של יציאה מהארץ הוא בגלל שמפקיע עצמו ממצות יישוב ארץ ישראל.

אכן לדעת הרשב"ם (ב"ב דף צא ד"ה אין יוצאים), והתשב"ץ (ח"ג ס' ה) שטעם איסור יציאה מהארץ הוא בגלל שמפקיע עצמו מקיום המצוות התלויות בארץ, יתכן שגם לפי שיטה זו האיסור במקומו עומד. [ויש שטענו, שכיום בלאו הכי אדם רגיל אינו מקיים מצוות התלויות בארץ, כי אין לו קרקע, והפרשת תרו"מ מבוצעת ע"י מערכת הכשרות, נמצא שגם לדעת הרשב"ם אינו מפסיד מצוות אלו, ופירות מעושרים יכול לקנות גם בחו"ל. אכן יש לומר דלא פלוג, ועוד שבכך שאוכל פירות מעושרים מתקיים בכך המצוה, ועוד שיתכן שלמחר יקנה קרקע ובחו"ל יכול להיות שיקנה דבר שאינו מעושר]. ובפרט לדעת המהרי"ט (ח"ב ס' כח) שטעם האיסור הוא משום שמפקיע עצמו מקדושת הארץ ומעלותיה ודאי שייך זה גם בזמננו. כי לא שמענו מעולם שבטלה קדושת ארץ ישראל בזמן הזה.

למקורות נוספים בענין: ראה שלטי הגיבורים (שבועות פרק ג'), ארץ חמדה (ח"א עמוד מח), אמרי יושר (סימן יא), שו"ת באר משה (חלק ז עמוד שכה), ובספר שלהי דקייטא (סימן יט).

קברי צדיקים

10. דעת המתירים

יש לברר האם מותר לנסוע לקברי צדיקים לחו"ל. והנה כמה פוסקים כתבו להיתר להדיא כמבואר בברכי יוסף (סימן תקסח אות י"א), ושו"ת פרי הארץ (ח"ג יו"ד סימן ז'), שו"ת שדה הארץ (ח"ג סימן יא) ושערי תשובה (ס"ק ח'), ושדה חמד (חלק ו').

טעם ההיתר: נימוק ראשון כתב בשו"ת פרי הארץ (ח"ג יו"ד סימן ז'), וכעין זה בספר בתי כהונה (סימן כג), דכיון שהותר לסחורה, קל וחומר לשאר מצוות כשחוזר מיד, ולכן מותר להשתטח על קברי צדיקים להתפלל על צרכיו. ואף שאינו בגדר 'מצוה'. נימוק שני כתב בספר בתי כהונה שהרי מצינו צד בראשונים שאפילו לכהנים מותר לטמא על קברי צדיקים, כל שכן כלפי יציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ שיתכן שבדעתו לחזור אין איסור כמו שמצינו את שיטת הרדב"ז גבי יציאה למצרים שאין איסור בדעתו לחזור, נימוק שלישי כתב השדה חמד (אסיפת דינים מע' א"י אות א')

בשם ספר שדה הארץ וכעין זה כתב בבתי כהונה, דחשיב דבר מצוה שבכך זכות הצדיקים יגין עליו וימלא משאלות לבו לטובה, כמו שמצינו בכלב בן יפונה, וכפי שהעיד האריז"ל [בצירוף מה שדעתו לחזור]. על טעם זה תמה בספר פאת השדה (אסיפת דינים מע' א"י אות ג') דבשלמא לשיטת המהר"ט (במסכת קידושין דף לא:): שמתיר לצאת ע"מ לחזור גם לדבר הרשות, וכ"ש לשאר מצוות, מובן ההיתר. אבל לשיטת הרמב"ם ותוס' דמותר רק לצאת לתורה אשה וסחורה אבל לא לשאר מצוות, מה עדיף תפילה על קברי צדיקים.

נימוק רביעי ותירץ הגר"י ליברמן שליט"א בספרו משנת יוסף (חלק א סימן נז), לפי דברי הפאה"ש, דטעם היתר היציאה לסחורה הוא משום שעצם הסחורה היא ענין של חיי נפש גם אם עכשיו אינו יוצא משום רעב דוקא, וכך גם תפילה היא חיי נפש לא פחות מסחורה, כדאשכחן (שבת דף י.) דתפילה נקראת חיי שעה, ופירש"י משום שהיא לרפואה לשלום ולמזונות. וכמו שלצרכי מזונות יוצאים לסחור ולהביא מזונות, כך יוצאים להתפלל שיזכה למזונות ולשאר חיי נפש, וכן כתב בשו"ת פרי הארץ (ח"ג יו"ד סימן ז'), והגם שישנם הרבה קברי צדיקים בארץ ישראל מ"מ שמא יעמוד לו זכות אותו צדיק שהוא קשור אליו הקבור בחו"ל.

נימוק חמישי: והנה כמה פעמים הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר לצאת מהארץ לצורך גדול, ומכח זה התיר לנסוע לקברי צדיקים (מ.ד.ל.).

11. דעת האוסרים

מאיך בספר שדה הארץ (אבהע"ז סימן יא) להג"ר אברהם מיוחס זצ"ל, מסיק דאסור לצאת מארץ ישראל אפילו להשתטח על קברי צדיקים, יען שמבטל מצות עשה של יישוב ארץ ישראל.

אין מצוה: על הטעם שהובא לעיל שיש מצוה להתפלל על קברי צדיקים, הקשה בספר משפט כהן (סימן קמז), הובא באוצר הפוסקים (חלק כ' לא ע"א), הרי גם בתלמוד תורה סובר ר' יהודה שאם מוצא ללמוד בארץ ישראל אסור, וכל מה שפוסקים להתיר הוא משום שלא מכל אדם זוכה, ואם כן כלפי קברי צדיקים מהיכי תיתי לחלק בין צדיק לצדיק, ומכל שכן שהצדיקים שבארץ ישראל המה הגיבורים אשר מעולם שאין דוגמתם, ואסור לצאת לחוץ לארץ כי אין מצוה להתפלל דוקא בקבר של הצדיק בחוץ לארץ.

עוד נימוק לאסור כתב בספר אז נדברו (חלק ב' סימן כח) שיש בזה עלבון לארץ ישראל, ולאבות הקדושים התנאים והאמוראים הקבורים בארץ ישראל, ועוד שיש בזה ביטול תורה והוצאות כספיות שאפשר להחיות בהם עניים. ומסיק שמתנחם בכך שהברכי יוסף התיר.

כאשר שאלו את הג"ר חיים קניבסקי שליט"א (דולה ומשקה עמוד ש"ס) מי שפועל לחיזוק קדושת בית הכנסת, האם מותר לו לנסוע לחו"ל לקבר התו"ט, להתפלל לישועת הכלל והפרט, ובמיוחד לישועת המתחזקים בקדושת ביהכ"ס. תשובה: אסור לנסוע לחו"ל רק ללמוד תורה ולישא אשה. וכן הביאו בשמו (עלי שי"ח עמוד רע"א אות ז') שאין ראוי לצאת מארץ ישראל לחו"ל לתפלל על קבר של צדיק.

ביטול תורה: כאשר שאלו את הגר"ח קניבסקי שליט"א במי שיש לו אפשרות בין הזמנים לצאת לארץ אחרת להשתטח על קברי הצדיקים, האם ראוי לו יותר להשאר במקומו ולעסוק בתורה. השיב הגר"ח: יותר נכון ללמוד (בתורתו יהגה חלב ב' עמוד קמ"ו). ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לעלונים הבאים בימי בין הזמנים,

האם והיכן מותר לטייל מחוץ לגבולות הארץ?

המקומות הנדונים הם: קיאקים בירדן - במזרח, מכתש רמון - בדרום, שייט בים - במערב, רמת הגולן - בצפון, וטיסה בשמי הארץ - באויר. ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות.

הערות מבני החבורה

לראות פני חבירו

כיבוד אב ואם: כתב הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (קובץ 'ווי העמודים' מספר 34 אב תשע"ו עמוד נט) שזה ברור אם ההורים גרים בחו"ל, וחפצים שהילדים יגיעו לבקר, מותר לצאת לצורך זה לחוץ לארץ. וכמבואר בשו"ת תשב"ץ (חלק ג' סימן רפח) שמותר לצאת לחוץ לארץ בשביל מצות כיבוד אב ואם. ויותר מזה אנו מוצאים במשנ"ב (סימן תקלא ס"ק יד) שאפילו לראות פני חבירו מותר דחשיב דבר מצוה, קל וחומר להקביל פני אביו ואמו כאשר הם חפצים בכך שזה ודאי מצוה. ועיין בשו"ת מנחת יצחק (חלק ג' סימן כו) שהתיר לצאת מן הארץ, כדי להשתתף בשמחת קרובו ואוהבו, להרבות אהבה וריעות.

ובעיקר היתר זה של לראות פני חבירו, מחדש הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רמ"ח סעי' ד') "בזמן הזה שאפשר להתקשר עם חבירו בטלפון וכדו', נראה דיש לצמצם את התר הנסיעה לחו"ל לראות פני חבירו, רק למקרים מיוחדים".

שאלה: מתוך קובץ 'עיון הפרשה'

והנה בקובץ 'עיון הפרשה' (גליון קל"ו, עמוד ע"ט, פרשת מסעי מדור אשיחה בחוקיך - מרבנן ותלמידהון) הביאו קושיא עצומה מאת הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א (רב העיר העתיקה, ונשיא כולל 'צילו של היכל' ירושלים), וקושיא זו ממש הקשה גם הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (קובץ 'ווי העמודים' מספר 34 אב תשע"ו עמוד נט) איך כתב המג"א (סימן תקלא ס"ק ז'), וכן נפסק במשנ"ב (סימן תקלא ס"ק יד), שלראות פני חבירו מותר לצאת לחו"ל, הרי מבואר בגמ' (קידושין דף לא:): דרבי יוחנן לא ידע אם מותר לרב אסי לצאת לחו"ל, ואף שכוונתו היתה לצאת לקראת אמו, ויש בזה משום כיבוד אם, בכל זאת הסתפק ר' יוחנן האם מותר לר' אסי לצאת בשל כך לחו"ל. וקשה אם לראות פני חבירו נחשב מצוה שמותר בשביל זה לצאת לחו"ל, ודאי שמותר לקראת אמו שיש בזה מצוה של כיבוד אם, וצ"ע.

ויש שתירצו לפי מה שמדויק בלשון רש"י שר' יוחנן היה סבור שרב אסי חפץ לחזור לחוץ לארץ בקביעות, ולכן רתח עליו, אבל אם היה יודע שיוצא לזמן מועט רק להקביל פני אמו מותר, ויש שם עוד פירושים בסוגיא, עיין שם במקנה (ד.ק.).

ומהג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א שמעתי לתרץ, דכיון שרב אסי היה מרביץ תורה בארץ ישראל, נדחה מפניו מצות כיבוד אם, כמסופר על החתם סופר שלא היה מבקר תדיר את אמו האלמנה, והסתפק בדרישת שלומה על ידי שליח, ושלחה לשאלו מדוע עסוק בישיבה כל היום ואינו מתפנה לבקרה ולחזקה, והשיב החת"ס דכיון שמוטל עליו עול תלמוד תורה דרבים, דוחה זה מצות עשה של כיבוד אם. ❖

גליון נושא: 'טיולים לצפון הארץ'

בס"ד, יום ג' לפרשת ואתחנן, י"ב אב תשע"ו. דיונים אקטואליים בענינא דיומא. לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

הגבולות לאיסור יציאה

מהארץ

אין תקציב: בגליון הקודם, הובא בהרחבה מדברי הפוסקים האם מותר לצאת לטייל מארץ ישראל לחוץ לארץ, לשוויץ או לאוסטריה וכדומה, הרבה מהקוראים הגיבו שאין להם שום שייכות לנדון זה, כאשר מעולם הם לא עלו על מטוס, בפרט שהם בקושי גומרים את החודש ואיך יהיה להם כסף מיותר לנסוע לחו"ל, כך שמחוסר תקציב הם 'מחמירים' ולא נכנסים לשאלות!

אבל באמת, נדון זה נוגע בהרבה מקומות שמטיילים בהם בתוככי גבולות 'מדינת ישראל' שיש מקומות שהם ודאי חו"ל, ויש מקומות שהם ספק חו"ל, ויש מקומות שהם ודאי ארץ ישראל. וצריך להתבונן בגבולות הארץ לדעת עד היכן יש קדושת 'ארץ ישראל', כי זה ודאי לא מתקבל על הדעת לומר, ש'מלחמות היהודים' בעשרות השנים האחרונות נחשב 'כיבוש יחיד' [עיין בגמ' גיטין דף ח. ובתוס' שם ד"ה כיבוש יחיד].

המקומות הבעייתיים הם: בצפון מעכו ואילך, ברמת הגולן באזור כתף החרמון, בדרום מאזור פארן ואילך, ובמזרח בקטע באמצע כביש הבקעה (כביש 90) באורך של 2-3 ק"מ.

1. הגבול הצפוני ורמת הגולן אחד המקומות הכי פופולאריים לטיול בארץ ישראל, הוא בצפון

פנינים

מרא דשמעתתא

אנ"ש: במסגרת מצומצמת זו אין סיכוי להקיף את כל גבולות ארץ ישראל, אולם ננסה לטעום על קצה המזלג שביבי מידע - להודיע לציבור שיש המון מקומות שאנ"ש מטיילים בהם, ויש שאלה רצינית האם מותר לצאת לשם, מצד איסור יציאה לחוץ לארץ (דבר שהרבה מדקדקים לא העלו על דעתם כלל).

ציטוט: חשוב לציין, שאין בידי כותב השורות לקבוע מסמרות בדבר, ורוב הדברים והמפות הינם ציטוטים מדברי הג"ר אלחנן כהן שליט"א מבני ברק, מתוך קונטרס מיוחד שהוציא לאור בשם מפות לגבולות ארץ ישראל. גם הגר"מ גרוס שליט"א בספרו מנוחת אמת, המאגד בקרבו כל דיני 'בין הזמנים' צירף בסוף הספר קונטרס מיוחד של מפות צבעוניות לכל גבולות ארץ ישראל מאת הג"ר אלחנן כהן שליט"א, לדעת היכן מותר לטייל והיכן אסור לטייל.

בנוסף מצוטט בירורים וגילויים, מדברי הג"ר אפרים אריאל בוקוולד שליט"א בחיבורו הנפלא אני ה' שוכן בתוכה (בני ברק תשע"ה). החפץ להשלים את ידיעותיו, מוזמן לעיין במקורות אלו.

מחברים אלו מציינים, שדבריהם מיוסדים על אדני פז, מממשנתו הברורה של מרא דהאי שמעתתא הג"ר יוסף ליברמן שליט"א, מח"ס משנת יוסף (על שביעית ושו"ת וש"ס), אשר נכנס לעובי הקורה לברר גבולות הארץ. זה כבר עשרות שנים שמפורסם בקיאותו בסוגיא מסובכת זו, גם ידוע שרבני ועד הכשרות והשמיטה של העד"ח סומכים תדיר על הכרעתו הבהירה (א.ב.ב.).

לחומרא: יש לדעת, שגבולות אלו נכתבו לחומרא לענין יציאה לחוץ לארץ, ואין ללמוד מזה להקל לענין מצוות התלויות בארץ, הן מחמת חוסר הדיוק, ובעיקר מפני שלפעמים מצרפים כמה דעות להחמיר להחשיבו כחוץ לארץ. ❖

הארץ, שם מרגישים היטב את הפסוק (דברים פרק ח פסוק ז) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נְחָלִי מַיִם עֵינַת וְתֵהֱמֵת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָר: ויש לדון האם יש בזה בעיה מצד יציאה מגבול ארץ ישראל. לשם כך צריך לדעת מה הוא הגבול הצפוני של כיבוש עולי מצרים ועולי בבל, גם צריך לשים לב האם איסור יציאה מארץ ישראל נקבע לפי כיבוש עולי מצרים, או אולי לפי כיבוש עולי בבל.

המטיילים ב'רמת הגולן' נכנסים לנדון נוסף, האם מותר לצאת לעבר הירדן' או לא. הבעיה חמורה יותר ביחס לכהנים שיתכן שאסור להם לצאת לעבר הירדן משום טומאת ארץ העמים. המצפינים עד הר החרמון לנסוע ברכבל מעל הררי שלג, תלויים ועומדים בנדון, האם אכן זה הוא הר חרמון שנכבש בידי עולי מצרים, כלשון הפסוק בפרשת דברים וְנִקַּח בְּעֵת הַהוּא אֶת הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִנְחַל אֲרָנֹן עַד הַר חֶרְמוֹן (דברים ג' ח): כן יש לדון האם עד בכלל או עד ולא עד בכלל. כלומר שיש צד שכבשוהו עולי מצרים והוא ארץ ישראל עצמה, ועדיף מעבר הירדן. ויש צד שאינו קדוש כלל.

2. טעם האיסור ושני נפק"מ

נחלקו הראשונים מהו טעם האיסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, לדעת הרשב"ם (ב"ב צא. ד"ה אין יוצאים) טעם האיסור הוא מפני שמפקיע את עצמו מהמצוות. אבל הלח"מ (פ"ה מהל' מלכים הי"ב) פירש בדעת רש"י שטעם האיסור הוא מפני שיוצא מקדושת ארץ ישראל. ויוצא מזה שני נפק"מ:

א. **כיבוש עולי מצרים** - לדעת הרשב"ם אסור לצאת מכיבוש עולי בבל לכיבוש עולי מצרים, כי מצוות התלויות בארץ תלוי בכיבוש עולי בבל, כמפורש בחידושי רבנו קרשקש המיוחסים לריטב"א (גיטין ב). דאסור לצאת מכיבוש עולי בבל לכיבוש עולי מצרים, דקיימא לן שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. וכן מדויק מקושיית הרשב"א הר"ן והמאירי (בריש גיטין) שהוכיחו שעכו כבשוה גם עולי בבל ממה שרבנן נפרדו שם זה מזה, מפני שאסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ.

אבל לדעת הלח"מ מותר לצאת מכיבוש עולי בבל לכיבוש עולי מצרים, שקדושתם לענין דירה שוה גם למ"ד שקדושה ראשונה בטלה, כמבואר ברמב"ן (ריש גיטין - בדפו"י בהשמטות), והתשב"ץ (ח"ג ר'), ובכפתור ופרח (פ"י), וברדב"ז (פ"ד מסנהדרין ה"ו), ובחזו"א (שביעית ג' י"ט).

ב. **עבר הירדן** - לדעת הלח"מ אסור לצאת לעבר הירדן שאין בו קדושה כל כך, אבל לדעת הרשב"ם מותר לצאת לעבר הירדן כיון שיש בו את המצוות התלויות בארץ.

יש מהלך נוסף באיסור היציאה מארץ ישראל, בדברי הגר"י ענגיל (גליוני הש"ס כתובות קי:): שתמה על הרשב"ם מדוע לא פירש כפשוטו, שמבטל מצות ישיבת ארץ ישראל שהיא מצוה דאורייתא, ושקולה כנגד כל המצוות כמבואר בספרי. ועיין בקובץ מחשבה אחת של תורה (בין הזמנים אב תשע"ו) שהקשו מדוע אין מברכין על מצות יישוב ארץ ישראל.

3. דעת פוסקי זמננו

לענין החרמון - הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א "חרמון" הוא ספק חו"ל, ולא כדאי ללכת לשם (הלכות בין הזמנים אב תשע"ו).

לענין רמת הגולן - בקונטרס הלכות בין הזמנים תשע"ו הובא דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א (נשיח בחוקיך גליון 29), "רמת הגולן" הוא חלק של ארץ ישראל וברור שנכבש על ידי עולי מצרים, רק השאלה האם כבשוהו גם עולי בבל. לכן אם לא צריכים, אז לא לנסוע לשם. וכן כתב בילקוט יוסף (כאו"א ח"א עמוד עח עט) שאחד מרבני הישיבות הקדושות בארץ, שאל את הגר"ש אלישיב זצ"ל האם מותר לצאת לנופש לגולן, והשיב שיש להמנע מכך. מאידך מספר אברך חשוב שליט"א (ד.ד.), ששמע בעצמו מהגר"ש אלישיב זצ"ל שמותר לארגן טיול של ישיבה לרמת הגולן, בתנאי שלא ישנים שם בלילה.

והנה רמת הגולן נקרא גם עבר הירדן הצפוני, ורבו הסוברים שכבשוהו גם עולי בבל, כמבואר בשו"ת משנת יוסף (ח"א סי' נ' אות ב') ומסקנתו (אות ט' י"א וי"ג) שמותר לצאת לשם לכו"ע, שיש

מנהג ישראל תורה

טיול למצפה רמון

מעשה שהיה לפני כ-10 שנים בישיבה לצעירים 'אור אליעזר' של הגרש"ב סורוצקין שליט"א (בעיר בית שמש), שמנהגם בכל שנה לצאת כל הישיבה יחד פעם בשנה לשם התרעננות הבחורים להתחדשות בתורה ועבודת השם.

שנה אחת קבעו את יעד הטיול למקום ששמו 'מצפה רמון', ולאחר מכן נודע להם שלדעת הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה (הלכות תרומות ד"ה אשקלון) מקום זה הינו מחוץ לשטח ארץ ישראל, והסתפק הגרש"ב סורוצקין שליט"א האם יש עליו לשנות את מסלול הטיול ולצאת למקום שהוא ארץ ישראל, או שמא נחשב הדבר לצורך שמותר לצאת עבורו מארץ ישראל לחו"ל.

כאשר הגיע לשאול את הגרא"ל שטינמן שליט"א, סירב להכריע בנושא, אלא הפנה את השאלה להגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב הגרי"ש אלישיב שיש ג' טעמים להתיר את הטיול לשם, אחד מהטעמים שח הגרש"ב סורוצקין שליט"א לתלמידיו, שמאחר שבחורי הישיבה צריכים את הטיול לצורך לימודם, חשיב יציאה לחו"ל לצורך תלמוד תורה.

החידוש שיש במעשה זה, שבודאי אילו היו יודעים מעיקרא שהמקום הוא חו"ל גם לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא היה להם לקבוע את הטיול לשם, משום שיכולים לעשות טיול גם בתוך ארץ ישראל ולא נצרך הטיול דווקא לאותו מקום שהוא חו"ל, ורק משום שלא ידעו וכבר קבעו את הטיול לשם, נחשב הדבר לשעת הדחק ולצורך, והתיר להם הגרי"ש אלישיב בדיעבד את הטיול לשם (י.ש.ק.).

קעמפ ב'רמת הגולן'

עוד הוה עובדא ב'ישיבת רחובות', בראשות הג"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, ששכרו מקום ל'קעמפ' ב'רמת הגולן' מקום שיש בו בעיה מצד יציאה לחו"ל. אחרי שכבר סיכמו עם הנהלת המקום התעורר השאלה אם מותר לצאת לשם מצד יציאה לחוץ לארץ, נכנס הג"ר בן ציון קוק שליט"א לפני הגרי"ש לשאול האם בדיעבד צריך לבטל את שכירות המקום.

השיב הגרי"ש, מכיוון שיש כאן הפסד ונזק גדול אפשר להקל ולהתיר לצאת לתלמידי הישיבה שאינם כהנים, אבל בני הישיבה הכהנים לא יסעו כי היציאה מארץ ישראל חמור יותר בכהנים מצד טומאת ארץ העמים. שאלו הגרב"צ קוק הרי ה'ראש ישיבה' הוא כהן ובלי ה'ראש ישיבה' אין 'קעמפ', סוף דבר התיר הגרי"ש גם ל'ראש ישיבה' לנסוע משום שמותר לצאת לחו"ל לצורך הרבצת תורה, אולם הוסיף ואמר שלא יעשו את זה שוב, והוא היתר של שעת הדחק ודיעבד בלבד. ❖

לסמוך על דברי האבני נזר (יו"ד ח"ב סי' תנ"ד אות ל"ג) שקדושת שכינה בארץ ישראל תלויה בעיקר האם היא בשליטת שר של מעלה, או שתמיד עיני ה' בה, ואם כן עבר הירדן משנכבשה יצאה משליטת השר, ושוה לארץ ישראל. ועוד שכל שהוא בגבולות ההבטחה שהבטיח הקב"ה, מותר לצאת לשם ואין בו איסור יציאה לחו"ל (קובץ 'יתד המאיר' תמוז תשס"ז עמוד מז). וכן בשבט הלוי צידד להקל בזה.

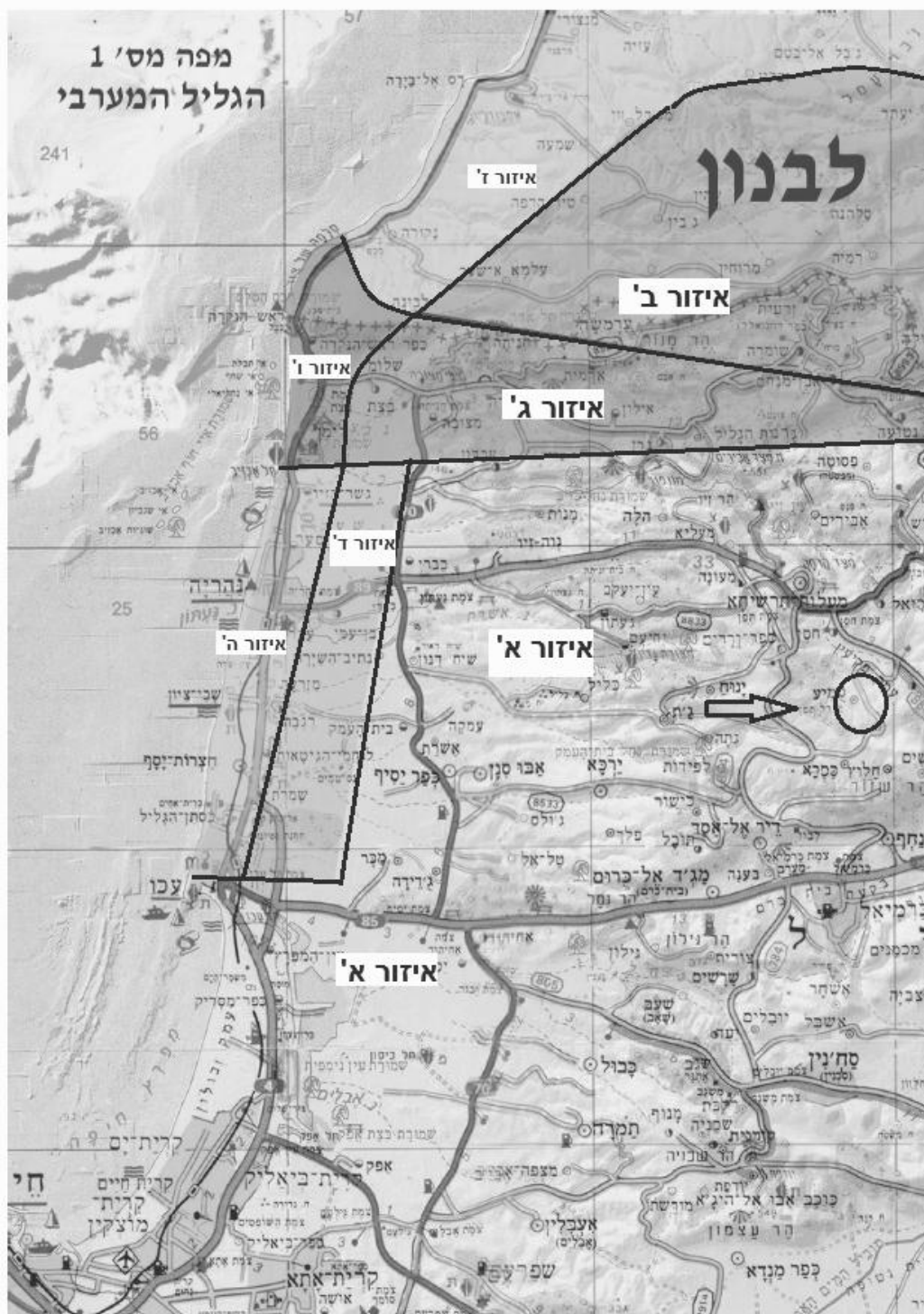
והוסיף הג"ר אלחנן כהן שליט"א שלפי פשטות לשון התשב"ץ (ח"ג סי' ר' הנ"ל) שבעבר הירדן אין קדושת שכינה, אין ראוי לצאת לשם, והמחמיר לא לצאת לשם אפי' לזמן קצר [שהרי לטעם של קדושת שכינה יש מקום לאסור גם יציאה לזמן קצר — ראה שו"ת משנת יוסף שם אות ח'] תבוא עליו ברכה.

אחד המקומות הבעייתיים ביותר, הוא מחצי עכו ולצפון, שמפורש בגמ' שמעכו ואילך זה חוץ לארץ, ודורשי רשומות פירשו עכו = עד כה (י.ל.). ובמציאות בזמננו יש באזור זה הרבה יישובים יהודיים, וגם אטרקציות שונות המושכות למקום אלפי מבקרים מידי יום.

מפורש במקרא: "אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת יִשְׁבֵי עֶכוֹ וְאֶת יוֹשְׁבֵי צִדּוֹן וְאֶת אַחְלָב וְאֶת אַכְזִיב" (שופטים א, לא). וכן הגמרא המפורסמת (גיטין דף עו:): אמר רב ספרא כי הוּוּ מִיפְטְרֵי רַבֵּן מֵהַדְדִי, בַּעֲכוּ הוּוּ מִפְטְרֵי. וּמִפְרֵשׁ רַש"י שֶׁאֲסוּר לְבַנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצֵאת לְחוּצָה לְאֶרֶץ. גַּם יְדוּעַ דְּבַר הַתּוֹס' (גיטין דף ב: ד"ה ואשקלון) בִּשְׁם ר"ת דַּעְכוּ הִיְתָה חֲצִיָה בְּאֶרֶץ וְחֲצִיָה בְּחוּ"ל כַּדְמוּכָה בִירוּשָׁלַיִם. עוֹד מִפּוֹרֵשׁ בַּגְמ' (גיטין דף ז:): שֵׁשׁ רְצוּעָה הַיּוֹצֵאת מֵעֶכוֹ עַד כְּזִיב אֹו עַד לְבַלְבוֹ, מִיְמִינוֹ לְמִזְרַח חוּ"ל, מִשְׁמָאלוֹ לְמַעֲרַב הַדֶּרֶךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

בספר 'מפות לגבולות ישראל', יש פירוט מדויק על פי המפה המצו"ב, עיין שם באריכות.

והסיק שם כלפי העיר עכו עצמה – י"א שחציה הצפונית לא כבשוהו עולי בבל (כ"ד הרבה ראשונים, וראה אדמת קודש דף מג:): וי"א חציה המזרחית (חידושי הר"ן גיטין ז:), אבל הצד הדרום מערבי של עכו וחומת עכו הם מכיבוש עולי בבל, ופשוט שהיתה רציפות בין ארץ ישראל לעכו שבחלק ארץ ישראל, לפי זה ניתן לנסוע העתיקה ונמל עכו ע"י פניה שמאלה מכביש 4 בצומת עין המפרץ, ופניה שמאלה בצומת עכו דרום לרח' יהונתן החשמונאי. אבל 'כלא עכו' ו'תותחי עכו' הנמצאים

בחציה הצפונית של עכו העתיקה, יתכן שנכללים בחצי עכו שהוא חוץ לארץ (כיבוש עולי מצרים, או חוץ לארץ גמור).

כעין זה כן כתב בקונטרס אני ד' שוכן בתוכה (עמוד צו) - לענין איסור יציאה לחו"ל לשעה, שמעתי מפיו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א, בתשובה לשאלה אם מותר לארגן טיול לראש הנקרה, שהשיב: ממה נפשך, אם אין צורך, אין להיכנס לצדדי ספיקות כאלו. ואם יש צורך, מותר אף לצאת לחו"ל.

טעם למנהג העולם שנוהגים לטייל בכל עכו, שמעתי ממומחה גדול שליט"א (ש.ק.) דאף שברור שעכו של זמננו הוא באותו איזור של עכו בזמן הגמ', אולם עדיין לא ידוע בירור גבולותיה באופן מדויק, ולא חוששים מספק שכן ספק דרבנן לקולא, וכל האסמכתאות אינם בירור גמור ומוחלט. טעם זה תקף גם בחלק של בית שאן שלא כבשוהו עולי בבל, ואין מחמירים שלא לצאת לבית שאן, כי לא ברור היכן הקטע שהוא חוץ לארץ. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא יום ג' פרשת עקב י"ב אב תשע"ז

דין הימים והנהרות בארץ ישראל (ים התיכון, כנרת, ירדן, ים המלח).

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

הערות מבני החבורה

בעולם הזה אין שלימות !

ההבדל: כבר בראשית כניסת ישראל לארץ ישראל, היה חילוק ניכר בין "הארץ המובטחת" - תחומי ארץ ישראל כפי שמופיעים בחומש בראשית בברית בין הבתרים. לבין ארץ ישראל שנכבשה בפועל על ידי באי הארץ.

ההבטחה: "הארץ המובטחת" היא הארץ שהבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים בפרשת לך לך (בראשית טו יח) ביום ההוא פרת ה' את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת:

מפורש בפסוקים, שגבולות ארץ כנען שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו, ולמשה שיאמר לכל ישראל, וליהושע כאשר עומד להתחלק בין שבטי ישראל, הוא כל ארץ ישראל כמקשה אחת, משתרע ללא הפסקה - כולל סוריה ולבנון של היום, מנהר עד נהר. כפי שהראה הקב"ה למשה טרם פטירתו ויראהו ה' את כל הארץ... עד הים האחרון: זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר: (דברים לד א).

גם אחר פטירת משה, הקב"ה מצוה ליהושע לכבוש את כל ארץ ישראל מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: (יהושע א, ד). הרי מפורש ההבטחה לעם ישראל "כל ארץ החתים" הצפונית. גם בגבולי יחזקאל הוזכרה ארץ ישראל מצפון מערב הים התיכון, דרך חתלון, מזרחה אל נהר הפרת ודרומה אל מי מריבת קדש במדבר הדרומי מזרחי.

בפועל: לעומת זאת, בפועל גבולות הכיבוש של עולי מצרים, מצומצמים במידה רבה מהגבולות המובטחים (לדוגמה ניתן ללמוד ממה שכתוב, בספר שופטים, פרק א', פסוקים כ"ז-ל"ו, פרק ג', פסוקים א'-ו). הסיבה לכך מפורשת בתורה (שמות כג ל) מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפירה ונחלת את הארץ: וכן (דברים ז כב) ונשל ה' אליהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתי מחר פן תרבה עליך חית השדה: (י.ל).

לעתיד לבוא: רק לעתיד לבוא יתקיים ההבטחה בשלימות, כאשר כלל ישראל יכבשו את כל הארץ המובטחת מנהר עד נהר, בלי שום מפריעים באמצע.

גם ביחס לגבולות של פרשת מסעי שציינה תורה קודם כניסתם לארץ (ולא כתוב שם 'מנהר עד נהר'), עדיין כיבוש עולי מצרים היה ברוב הגבולות קטן יותר מגבולות אלו. [מאיך כבשו את עבר הירדן, שהוא יותר מגבולות ארץ ישראל של פרשת מסעי].

אגב, נהר מצרים בדרום זיהויו אינו ברור, והעולה מדברי הגר"ח קניבסקי שליט"א (דרך אמונה תרומות ס"ק פז) שלרוב הדעות מדובר בואדי אל-עריש, ויש שמזהים אותו עם השלוחה המזרחית של הנילוס. ועד הפרת בצפון ככל הנראה, הנקודה שבה נהר הפרת קרוב

ביותר לים התיכון. ❖

גליון נושא: 'שיט בים התיכון'

בס"ד, יום ג' לפרשת עקב, י"ט אב תשע"ו. דיונים אקטואליים בענינא דיומא. לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

פנינים

'טיול' בספק ארץ ישראל

סביבות ארץ ישראל: חידוש גדול מופיע בספר שלהי דקייטא (סימן י"ט עמוד פו), שהביא את דעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל, כפי שהעיד בשמו הג"ר יהושע ישעיה נובירט זצ"ל, דלסביבות ארץ ישראל אפשר לצאת לטייל על מנת לשוב.

הקשו על שמועה זו (ח.ש.), מהמפורש בגמ' שליוו את חבריהם רק עד עכו, ומדוע לא המשיכו עוד הרי זה סביבות ארץ ישראל. [אכן לשיטת המהרי"ט שהיה זה רק מידת חסידות, לא קשה].

ויש ליישב בדרך אפשר שהתיר הגרש"ז למקומות המסופקים בלבד מדין ספק דרבנן לקולא, לפי הצד באחרונים שהציאה לחו"ל לזמן הוא רק איסור דרבנן, והבין שרוב המקומות סביב ארץ ישראל הוא בגדר ספק, כי מי יוכל לקבוע בודאות שזה ודאי חוץ לארץ, והרי זה דומה למה ששמעתי מהגר"ע אורבאך שליט"א, שכל מקום שהוא בגדר ספק ארץ ישראל, מותר לצאת אליו לטיול לזמן קצר. כעת מיושב להפליא שרק בזמן חז"ל היה ברור להם גבולות הארץ, לכן היו החכמים מקפידים שלא לצאת מחצי עכו ולחוץ.

ועיין בחזו"א (שביעית סימן ג' סוף ס"ק יח) ועדיין אין אנו בטוחים אם אפשר לסמוך על מפת הארץ, שלא דקדקו בדברי חז"ל, ושמות הערים ומקומותיהן נשתנו, ויש שנמחקו ובנו על אומדנות, עכ"ד. כעין סברא זו מצינו בדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל (המובא ב'דרך אמונה' פ"א מתרומות ה"ז) בענין הגבול הדרומי, דמידי ספיקא לא נפיק עד יבוא ויורה צדק.

'שמיטה' בספק ארץ ישראל

וכלפי הלכות שמיטה יש מחלוקת בזה, לדעת הגרש"ז אורבאך זצ"ל (תגל ערבה בהקדמה) יש להקל במקומות המסופקים בגבול הדרומי, מדין 'ספק דרבנן לקולא'.

ונחלק עליו הגרי"ש אלישיב זצ"ל (משנת הגרי"ש פרק ב' הערה מ"ה) דלא שייך להקל מדין ספק דרבנן לקולא, דהוי חוסר ידיעה ולא 'ספק' בדיון, ודימה זה לדברי החזו"א (שביעית סימן ג' ס"ק לב), שספק לקולא הוא רק בספק בעצם (מ.ש.).

גם ידוע מה שכתב הרשב"א, ונפסק בשו"ע (יו"ד סימן צ"ח סעיף ג'), ובט"ז (שם ס"ק ו'), דספק הבא ממיעוט הכרה אינו ספק, דאם אין זה בקי ומכיר אחר יכיר, והינו באפשר למיקם עלה דמילתא. עכ"ל. ולשיטת הגרי"ש גבולות ארץ ישראל בזמננו אינו בגדר 'ספק', אלא בגדר 'חוסר ידיעה'. ❖

האם מותר לשוט בים

בגליון זה, נתמקד בנדון האם יש איסור יציאה לחוץ לארץ בשיט בים התיכון, וזה נוגע בשלל אופני השיט (ספינה גדולה, יאכטה, אופנוע ים), וכן כלפי שחיה ורחצה בכל החופים. נדון זה תקף גם כלפי הצוללים במים העמוקים באמצעות אביזרי צלילה מיוחדים.

ויש לדון עד איזה מקום הוא ודאי ארץ ישראל, וכן צריך לברר האם במקום שדינו כחו"ל כגון הרוחץ בים מול טורי אמנון האם תחילת הים שונה מעומק הים.

1. טיסה בשמי הארץ

יש בזה עוד נדון כלפי טיסות בשמי הארץ (כגון מה שמצוי בעולים למירון להילולא דרשב"י, שטסים במטוס עד לראש פינה), כאשר בהרבה מקרים יוצאים בחלק מזמן הטיסה מעל פני הים. וכפי שכתב הגר"מ גרוס שליט"א (מנוחת אמת פרק ד' הערה מא) שכאשר נוסע במטוס לצפון ארץ ישראל, בדרך יוצא מעל פני הים במקום שאפשר שאינו בכלל גבול ארץ ישראל (כנראה כונתו כדעת המשנת יוסף, שלפי רבנן הים עצמו חו"ל), והסיק דזה לא הוי בכלל יציאה לחו"ל. עכ"ד.

מנהג ישראל תורה

וּפְרָצֶת יָמָּה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה

קל מאוד: לפני, המעבר ממדינה למדינה היה כרוך בסכנה וטירחה גדולה ובהוצאות רבות, והיציאה מארץ ישראל לחוץ לארץ שלא לצורך גדול לא היתה מצויה. בשנים האחרונות קל מאוד לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, ואיסור היציאה לחוץ לארץ נחשב - בטעות - אצל רבים, כמצוה שאינה נוהגת בזמן הזה, ומסיבה זו צריך לברר את גבולות ארץ ישראל, אשר אינם כגבולות מדינת ישראל.

קעמפים: במיוחד בשנים האחרונות המנהג בישיבות ובמוסדות החינוך, לשכור מקום נופש דמתקריא 'קעמפ' בצפון או בדרום ארץ ישראל, כדי שינפשו בו תלמידי הישיבה והמוסד, ומחוסר ידיעה יוצאים למקומות שאינם ארץ ישראל על פי ההלכה (כגון באיזור כזיב), או שנויות במחלוקת (כגון באיזור רמת הגולן), ואם היו מבררים את הדבר תחילה, היו יכולים לשכור מקום דומה הנמצא בתוך תחומי ארץ ישראל לכל הדעות, ונכון לדקדק בזה גם כאשר זה מייקר את הטיול ואת הקעמפ.

כהן: כן יש דעות שאסור לכהן לצאת לחוץ לארץ, מפני שנטמא בטומאת ארץ העמים (ראה שו"ע יו"ד שס"ט א' ובנו"כ שם), וכהנים החוששים לדעת האוסרים, צריכים ליזהר לא לצאת לחוץ לארץ אפי' לזמן קצר.

ואכן הרבה מדקדקים מקפידים על כך וכפי שנהוג בישיבת סלבודקא בבני ברק, שלפני כל טיול מתייעצים עם גדולי המומחים והבקיאים במפות, האם אכן במסלול מסוים זה, או במקום הנופש ל'קעמפ' לא כרוך בו חשש יציאה לחו"ל. כמו כן מתעורר פולמוס גדול בכל פעם שצריך לעבור את 'גשר אריק' החוצה את הירדן (ד.א.).

לתועלת הציבור: נבקש לכלל הקוראים, לשלוח מידע עדכני לגבי המסלולים - ומקומות הנופש השונים ברחבי הארץ הסמוכות לגבול, האם הם בגדר ארץ ישראל או לא. ❖

ואולי יש להוסיף בזה טעם, דכיון שאינו מקום יישוב לא חשיב הפקעה מיישוב ארץ ישראל (ש.ה.ג.).

אכן זה ברור מסברא, דטיסה בשמי הארץ כשהוא עדיין באויר ארץ ישראל, לא חשיב יציאה מקדושת ארץ ישראל, שקדושת ארץ ישראל נמצאת אף באויר, כעין שמצינו שאסור לכהן לטוס מעל בית הקברות, וכן אסור לכל ישראל לטוס מעל הר הבית משום שכולנו טמאי מתים, וכן בחו"ל יש צד שעצם אוירא מטמא. רואים שהאויר דינו כמו על הקרקע.

2. גבול ים

לשון הפסוק בפרשת מסעי (במדבר לד, ו) וַיִּגְבֹּל יָם וַיְהִי לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וַיִּגְבֹּל זֶה יְהִי לְכֶם גְּבוּל יָם. וברש"י (שם) מבואר שהנסים [פירוש איים] שבתוך הים דינם כארץ ישראל.

והנה בגמ' בגיטין (דף ח. ת.) נחלקו ת"ק ור' יהודה לגבי הנסין שבים, דעת ת"ק דרואין אותם כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים [מגבול לגבול], מן החוט ולפנים כל הנסין המובלעים שם הם א"י, מן החוט ולחוץ חו"ל, ודעת ר' יהודה שכל שכנגד א"י הרי הוא כא"י שנאמר וַיִּגְבֹּל יָם וַיְהִי לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל [ועיין שם בגמ' דעת ר' יהודה לגבי הנסין שבצדדים].

ופירוש רש"י (שם ד"ה מן החוט ולפנים) שלא דווקא הנסין הם כא"י, אלא גם המים עצמם כל שכנגד א"י הרי הוא כא"י, ואע"פ שדברי רש"י הם על דברי ר' יהודה משמע בפשטות בדברי המהר"ם שי"ף (שם) דה"ה לדעת רבנו לא רק הנסין המובלעים תוך החוט נחשבים לא"י אלא גם המים שבאותו מקום נחשבים לא"י.

אמנם כתב הג"ר יוסף ליברמן שליט"א. בספרו משנת יוסף (שביעית פ"ו מ"א. עמוד קי"ד, ח"ב עמוד קיד: הערה ז') דיש לדייק להיפך מדברי רש"י, מהא דהזכיר כן רק בדעת ר' יהודה מוכח שלדעת רבנו אין דין המים שבתוך החוט כדין הנסין ואינם נחשבים כא"י [ב'הערות מבני החבורה' מובא דחיה לדיוק זה ברש"י], וכן מדייק גם ברמב"ם (פ"ז מגירושין ה"י) שהזכיר רק את הנהרות

שבארץ ישראל ואת הנסין שבים הגדול ומכך שלא הזכיר את הים עצמו כמו שהזכיר את הנהרות, מוכח שהים עצמו אינו ארץ ישראל.

אלא שמביא מהירושלמי (חלה פ"ב ה"א ופ"ד ה"ה) שמוכח להדיא שגם המים דינם כא"י, שמבואר שם שהנוסע בספינה מן החוט ולפנים נחשב שנמצא בא"י [לענין להתחייב בחלה בקרמו פני העיסה] ומן החוט ולחוץ נחשב שנמצא בחו"ל, וכן מביא גם מהתוספתא (תרומות פ"ב ה"ב) שמן החוט ולפנים דינו כבנהרות של א"י. וכן מורה לשון רש"י (ד"ה מיבעי ליה לנסין) שכתב דלרבנן מיבעי ליה לנסין, דמן החוט ולפנים לצד מזרח.

3. הכרעת החזו"א

ומובא בספר ארחות רבינו ובספר מעשה איש (ח"ב עמ' ר"ח), שהג"ח קניבסקי שליט"א שאל את החזו"א, לפי מה שמבואר ברמב"ם (תרומות פרק א' הלכה ז') דהלכה כרבנן (גיטין דף ח.ה). דס"ל שהים הוא הגבול המערבי של ארץ ישראל, איך

מותר ללכת להתרחץ בים הרי על ידי זה הוא יוצא לחו"ל. [מדבריהם מוכח שהבינו בפשיטות כדעת המשנת יוסף שלדעת רבנן הים עצמו חוץ לארץ, ורק הנסים שבתוך החוט דינם כא"י, ולכן הוקשה להם איך הולכים לרחוץ בים, אבל אם נאמר שהמים עצמם נחשבים לא"י לא קשיא מידי], והשיב החזו"א שהמקומות שאפשר לאדם לרחוץ בהם נחשב עדיין ליבשה. [ויש מנסחים שמועה זו בשם החזו"א, שכל מקום שיכול לעמוד שם על קרקעית הים, עדיין הוא בכלל ארץ ישראל].

בנוסח שונה קצת כתב הג"ר אברהם יעקב בן הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (בספרו אבני חן ח"ב סימן ה' הערה ג') שהחזו"א השיב שבאותו מקום בים שאפשר להתרחץ שם או לשוט שם (לכאורה כוונתו בלא כלי שייט) נחשב עדיין ליבשה ועדיין ארץ ישראל הוא.

והוסיף שמצינו כעין זה בגמ' (עירובין דף סא.ב), ובשו"ע (סימן שצ"ח סעיף ט'), לגבי נחל שנמצא על יד העיר שאם בני העיר משתמשים בו מתבטל לעיר ומודדים אלפיים אמה של תחום שבת מסוף הנחל ולא מסוף העיר, וגם כאן החלק מהים שבני היבשה משתמשים בו נחשב עדיין ליבשה ויש לו דין של ארץ ישראל.

לפום ריהטא, עולה מדברי החזו"א שהיוצאים בשייט באוניה לעומק הים במקום שאין אפשרות להכנס רגלית או לשחות שם, (וכן השוחה ב'מים העמוקים' לפי הנוסח שתלוי אם יכול לעמוד שם) נחשב הדבר כיציאה לחו"ל, וצריך להבין מדוע העולם מיקל בדבר, וצריך עיון (י.ש.ק.).

יש לחקור בעיקר תשובת החזו"א שהמקומות שאפשר לאדם לרחוץ / לעמוד / לשוט בהם נחשב עדיין ליבשה. האם כונתו לפי 'האדם עצמו', כגון אם הוא אדם גבוה ויש לו יכולת שחיה לעומק מותר לו ליכנס יותר ל'מים העמוקים'. או דלמא עושים 'ממוצע' לפי רוב בני אדם מהו הגובה הרגיל שהרי מבואר בגמ' שהוא ג' אמות, ובדרך כלל באיזה עומק מסוגלים רוב בני אדם ליכנס, בתנאי מקום אלו (ו.ה.).

4. ביאור מפה מספר 6 גבול הים

חוט מתוח: הגבול המערבי של ארץ ישראל, מפורש בתורה בפרשת מסעי (במדבר ל"ד ו') וגבול ים וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגָבֹול זֶה יְהִיָּה לְכֶם גְּבוּל יָם: ומבואר בגמ' (גיטין ח.) שהלכה כרבנן שהגבול בים הוא בתוך תחומי החוט הנמתח בין טורי אמנון בצפון, לנחל מצרים בדרום.

טורי אמנון נחלקו האחרונים - לדעת ר"ש סירליאו הוא באיזור בְּתָרוֹן הסמוך לטריפולי שבלבנון, לדעת תבואת הארץ הוא ראס שְׁקָעָה שבסמוך לו, ואילו לדעת האדמת קודש מדובר על איזור ביירות, ועל פי זה נמתח הקו במפה.

מרחק אוירי: נחל מצרים בדרום - ידוע ומפורסם וכך עולה מדברי הגר"ח קניבסקי שליט"א (דרך אמונה תרומות ס"ק פז) שלרוב הדעות מדובר בואדי אל-עריש, [ויש שמזהים אותו עם השלוחה המזרחית של הנילוס]. כעת, במתיחת חוט בין טורי אמנון (ביירות) לנחל מצרים (ואדי אל עריש), יעבור החוט קצת יותר מ-33 ק"מ מערבית לחופי תל אביב, כ-40 ק"מ מערבית לחופי אשדוד ואשקלון, כ-17 ק"מ מערבית לחופי חיפה (בת גלים), כ-18 ק"מ מערבית לחופי עכו, וכ-10 ק"מ מערבית לראש הנקרה.

אמנם לדעת הכפתור ופרח טורי אמנון הוא הרבה יותר צפונה, ונמצא שהחוט יוצא הרבה יותר לכיוון מערב, כמבואר במפה ששירטט הג"ר יוסף ליברמן שליט"א בספרו משנת יוסף (שביעית ח"ב).

הגבולות והמפות מצוטט מכתבי הג"ר אלחנן כהן שליט"א מבני ברק, מתוך קונטרס 'מפות לגבולות ארץ ישראל'.

5. כנרת, ירדן, ים המלח.

קיאקים בירדן: שמעתי מהג"ר אלחנן כהן שליט"א שכלפי ים כנרת ברור שהוא עצמו מארץ ישראל, ויש בו קדושת הארץ ומותר שחיה ושיט בכולו. כלשון הפסוק בפרשת מסעי (במדבר לד יא) וַיֵּרֶד הַגָּבֹול וּמָחָה עַל פְּתָף יָם כְּנָרֶת קִדְמָה: ויש מפרשים מכח משמעות המילה 'כתף' - שגם רכס הרי הכנרת הם בתוך גבולות ארץ ישראל.

אבל הירדן וים המלח כתוב רק שהוא הגבול, ולא מפורש האם הוא עצמו בכלל ארץ ישראל ובפשוטו הוא עצמו חוץ לארץ, ויתכן שהשייט קיאקים בירדן הוא בגדר עבר הירדן, בפרט כאשר עוצרים באמצע שייט הקיאקים ועולים על שפת הנחל, ופעמים שעולים בצד השמאלי שהוא עבר הירדן שהרי הירדן יורד מצפון ארץ ישראל לדרומה נמצא שהצד השמאלי הוא חוץ לארץ, והרי זה בכלל הספק האם מותר לצאת לעבר הירדן, ועיקר הבעיה היא לכהנים לפי הצד שיש טומאת ארץ העמים גם בעבר הירדן. ומפורש במשנה (אהלות פרק יח משנה ו') שגם בים יש טומאת ארץ העמים (ל.מ.).

מאיך שמעתי ממומחה גדול שליט"א (ש.ק.), שבכל חברות קיאקים בירדן כולל הירדן ההררי מותרים לכתחילה, כי כולם אינם בירדן של גבול ארץ ישראל, אלא בקטע שלפני הכנרת ושם ודאי הוא בתוך ארץ ישראל, ומה שכתוב בתורה שהירדן הוא גבול ארץ ישראל זה רק בקטע שבין הכנרת לים המלח (שם אין קיאקים כי זרימת המים חלשה), ולא החלק הצפוני שלפני הכנרת, והחלק הדרומי שאחרי ים המלח, וזה ברור שהחלק הצפוני לפני הכנרת, כולו בתוך ארץ ישראל, ולא ידוע

היכן בדיוק מתחיל הירדן להיות גבול. [בקיאקים בירדן ההררי, יש כמה נחלים שמתחברים לירדן, ויש לדון האם אותם נחלים הם באמת הירדן המקורי, אולם זה ברור שכולם בתוך ארץ ישראל]. מעבר לים המלח הוא נחלת ראובן וגד (ולא ברור מהו הגבול המדויק ביניהם), ודינו כדין עבר הירדן שיותר קל מחו"ל כיון שנכבש ע"י שנים וחצי שבטים, מעבר לכנרת - הגולן הוא נחלת מנשה. והמחמיר שלא לצאת לעבר הירדן ורוצה לשחות בים המלח עצמו, לכאורה תלוי בהגדרה של החזו"א, שרק במקום שיכול לרחוץ בהם נחשב עדיין ליבשה.

תפילת הדרך: אגב, יש ידיעה חשובה שמצוי בשייט קיאקים, או שיט בספינה בים התיכון, או בים כנרת, שחיוב תפילת הדרך נאמר גם כשנוסע בסירה, ולכן אם לא אמר 'תפילת הדרך' בתחילת הטיול, צריך להגיד 'תפילת הדרך' כאשר נוסע בשיט בדרך שארכה לפחות פרסה שהוא שמונת אלפים אמה. השיעורים במטרים - לפי המבואר בספר **אשי ישראל** (פרק נ' הערה כא): לדעת החזו"א הוא 4,700 מטר (שיעורין של תורה ס"ק לג), ולדעת הגר"ח נאה הוא 3,850 מטר (קצוה"ש בבדה"ש סימן ס"ז ס"ק ד'), בפחות משיעור זה יכול לאומרה אך בלי ברכה.

אכן שמעתי ממומחה גדול שליט"א (ש.ק.) שבכל סוגי השייט בארץ ישראל לא שייך לקיים דין זה, כי מסלול הקיאקים הארוך ביותר בירדן ההררי 'גדות' הוא רק 2.5 ק"מ, ואילו המסלול הקצר ב'פארק הירדן' הוא 1 ק"מ, ויש מסלול של 1.5 ק"מ. גם בשיט בעכו בים התיכון - לא נוסעים 4 ק"מ לעמקי הים [מטעם זה ברור, שבכל סוגי השיט בים התיכון אין חשש של יציאה לחו"ל, כי נוסעים ממש על קצה הים, ולא חוצים את החוט המתוח מקפלוריא עד נחל מצרים, אכן לשיטת המשנת יוסף שלדעת רבנן הים עצמו נחשב חוץ לארץ, תמוה איך נוסעים לשיט בים]. ועוד שבדרך כלל כבר אומרים תפילת הדרך בנסיעה עד לקיאקים והשיט, כך שדין זה לא שכיח כלל.

שמירת עינים: אחראי טיולים בישיבה חשובה (ב.ש.), מציין שיש בעיה רצינית של 'שמירת עינים' בקיאקים בירדן, יש מפעילים מסוימים שגם בימים שהם מתחייבים שזה יהא 'למהדרין' אין מקיימים את התחייבותם, בתואנה שזה לא תלוי בהם, אלא במפעילים נוספים באותו מסלול, גם בצדדי הנחל יש 'מפגעים רוחניים', וצריך מאוד ליזהר בדבר. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא יום ג' פרשת ראה כ"ז אב תשע"ז

טיולים לדרום הארץ (מצפה רמון, המכתש הקטן, המכתש הגדול, אילת).

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

הערות מבני החבורה

לרבנן ים עצמו אינו ארץ ישראל

בספר משנת יוסף (שו"ת חלק ג' סימן מג בהערה) הביא מה שביאר מו"ח הג"ר יוסף הירשמן שליט"א להסביר יסוד מחלוקת רבי יהודה ורבנן, דרבנן סוברים שחלק הים שבפנים החוט יש לו דין א"י מצד טפל ליבשה, כלומר שעיקר ארץ ישראל הוא כמובן היבשה, אלא שהמים שבחוץ הים עדיין אינו חוץ לארץ אלא כל מה שלפנים מן החוט נטפל לארץ ישראל, וזה נלמד לרבנן מ'וגבול' שכל שבין שני מקצועות התחומין הוא ארץ ישראל ולא יותר מזה.

ואילו ר' יהודה סובר שכנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל עצמה, וחידשה התורה ב'וגבול' שגם הים א"י הוא מצד עצמו, וניתן לישראל יבשה וים שכנגד היבשה, ולא כרבנן שהמים שבחוץ הים בלבד עד החוט הוא טפל ליבשה, וא"כ אין לו גבול וכל שכנגד א"י הרי הוא כארץ ישראל.

כעת מובן היטב, מדוע ר' יהודה אומר שלא צריך פסוק ללמד את הדין של רבנן, כי לדעת ר' יהודה יש כאן חידוש גדול שהים עצמו ארץ ישראל הוא, וממילא מתפשט הוא ללא גבול, משא"כ לרבנן שרק המים שעל חופי היבשה הם כארץ ישראל עד קו החוט, בזה סובר ר' יהודה שאין צריך קרא לזה, דפשיטא שהטפל נטפל לעיקר - ואילו היה מחלוקתם בכמות המים גרידא, מדוע אין צריך קרא.

ובזה כתב לדחות את הדיקוק ברש"י של המשנת יוסף שלפי רבנן הים עצמו חוץ לארץ, דלפי זה יש לפרש כונת רש"י שלפי רבנן הים 'מצד עצמו' אינו ארץ ישראל, אלא שיש בים חלק ש'נטפל' ליבשה, והטפל קאי גם על הים עצמו ולא רק על הנסין שבים

פלאי פלאות: בעצם דברי הגמ' (גיטין דף ח.ו.) שלדעת רבנן 'וגבול' בא לרבות איים שבים, תמוה היכן יש אי במרחק כה קטן לארץ ישראל, ו'באטלס' אין שום אי בטווח זה, אפילו לפי הדעות המחמירות שטורי אמנון זה טריפולי בלבנון, ונחל מצרים הוא השלוחה המזרחית של הנילוס, עדין אין אי בטווח זה, וצ"ב.

ביותר תמוה, לפי הצד של ה'משנת יוסף' שלדעת רבנן הים עצמו אינו ארץ ישראל, שאם אין אי, והמים עצמם דינם כחו"ל, אז מה מרבה תיבת 'וגבול'.

מנהרה: יש לחקור לדעת המשנת יוסף, מה הדין במנהרה מתחת לים בתוך החוט המתוח, האם דינו כמו אי וחשיב ארץ ישראל, או דדינו כמו ים וחשיב כחוץ לארץ, וצ"ע. ❖

גליון נושא: 'הגבול הדרומי'

בס"ד, יום ג' לפרשת ראה, כ"ו אב תשע"ו. דיונים אקטואליים בענינא דיומא. לעורך לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

פולמוס הערבה

ויכוח של עשרות שנים: שאלת מיקומו של הגבול הדרומי של הארץ לגבי שביעית בשטח הערבה תופסת היום מקום מרכזי על שולחנם של היושבים על מדין המורים הלכה למעשה ליושבי ארץ הקודש, וזאת משום שבשנות השמיטה חלק ניכר מאספקת הפירות והירקות הוא מאותם מקומות שהם מחוץ לתחומין שנתקדשו בקדושת ארץ ישראל ועל כן אין שביעית נוהגת בהם, במיוחד בגבול בשטח הערבה שרבו בזה הדעות.

בעבר היו שנמנעו מלהיכנס לשאלות אלו שההכרעה בהן קשה, ואין קבלה ברורה בזה, בנוסף החקלאות בחבל ארץ זה היתה דלה ולא היה בזה כל כך נפק"מ, ומלבד זאת היו שומרי השמיטה כהלכתה מועטים, והיתה קיימת אפשרות קלה לספק את כל צרכיהם משדות נכרים הנמצאים באזורים שהגישה אליהם בטוחה, כיום נשתנה המצב לטובה והצורך באספקת פירות וירקות לשומרי שביעית כהלכתה הלך ונתעצם, ומשום כך שאלת אספקת ירקות מן הערבה דורשת כיום הכרעה.

ואמנם בנושא גבולות ארץ ישראל בכלל ובגבול הדרומי בפרט נחלקו הדעות להלכה ולמעשה, ולחלק מהמקומות מותר לצאת מדינא, ויש גם שיטת המחמירים, שדעתם להחמיר באיסור לצאת מארץ ישראל, אשר כל היושב בה יש לו מעלות

פנינים

אילת וישבתה

בטרם נדון על מעמדה של אילת האם היא דינו כחוץ לארץ, חובה לציין ששומר נפשו יזהר מטיוול במקומות כאלו, שיש בהם בעיות חמורות של שמירת עינים, ויציל עצמו ובני ביתו בזה ובבא.

קעת נדון מצד שורת הדין האם אילת הוא בגדר חו"ל. בספר הליכות והנהגות (עמוד מט) כתב וז"ל שאלתי לרבינו על בית ספר שרצו לעשות טיוול לאזור של אילת לאילת האם כדאי לנסוע, וענה לאסור אי אפשר, אבל יותר טוב לא לנסוע דזהו ספק חו"ל - ועיין שם עוד.

וכן שמעתי בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאף לבנות סמינר הלומדות בא"י (מבני חו"ל) לא רצה להתיר לטייל באילת משום שזה יציאה לחו"ל. ופעם ישיבת ארחות תורה (ב"ב) רצו ליסוע למושב "אדמית" שהוא מכיבוש עולי מצרים, והגר"ש אלישיב זצ"ל התיר להם בדיעבד, אך לכהנים אמר שעדיף שישארו בביתם. וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם החזו"א - אילת" הוא חו"ל, ואסור ללכת שם לטיול (הלכות בין הזמנים אב תשע"ו). וכן כתב במשנת הגר"ש (פרק ד' עמוד ס"ה) עפ"י הוראת החזו"א שאיזור הסמוך לאילת וישבתה ואף צפונה מעט מזה אינו בכלל ספק ארץ ישראל. וכן האריך להוכיח בקונטרס 'אני ד' שוכן בתוכה' (סימן ז'), בבירור דעת החזו"א שכל איזור אילת הוא ודאי חו"ל.

אכן יש לדון לשיטת המחמירים שעד אילת הוא עדיין בספק ארץ ישראל כלפי שמיטה, האם ספק זה הוא גם לקולא כלפי הטיוול לחוץ לארץ. או דלמא דעתם כן רק לחומרא כלפי שמיטה ולא להקל כלפי טיוול וצ"ב.

דהנה כתב הגר"ר זלמן מנחם קורן (וינקלר) שליט"א באוצר השמיטה ובמאמרו בקובץ מוריה (מנ"א תשנ"ד גליון י"ב עמוד קכה ואילך), שיש להחמיר כמעט עד אילת מספק. וכעין זה כתב הגרמ"מ קארפ שליט"א בקונטרס הגבול הדרומי ושטח הערבה, שיש לחוש קדושת ארץ ישראל עד אילת כי שלמה המלך כבש את אילת. ועיין במועדים וזמנים (חלק ח' עמוד נה) מה שכתב בשם הגר"ר פנחס אפשטיין זצ"ל. ❖

רוחניות רבות כמובא בגמ' בשלהי מס' כתובות ועוד, ובדברי הראשונים והאחרונים. וכבר אחז"ל (אבות דר"נ פכ"ח ה"ב) רשב"א אומר חכם הדר בארץ ישראל ויוצא חוצה לארץ פגם, [שאינן אורה מחכים כארץ ישראל, ונפגם מחמתו]. מקוצר היריעה לא שייך להביא את כל הספרים שנכתבו בנושא זה, ולפחות נדון בחלק מהדברים.

1. גדר הדברים

שמעתי ממומחה גדול שליט"א (ש.ק.), שלמרות כל הפולמוס שהתעורר, עדיין הפשטות מקובל כפי שכבר ייסד בעל תבואות הארץ שנחל צין הוא הגבול הדרומי של ארץ ישראל, ומעבר לזה הוא בחזקת חו"ל, וגם לשיטת המחמירים הוא רק בתורת חומרא על צד רחוק, ולא מעיקר הדין. אילת לרוב הדעות הוא ודאי חו"ל. וממילא אין להביא מזה ראייה להקל כלפי שאר נדונים, ואסור לצאת שם לטיול. והסיבה שאין עושים בכל המקומות הללו שני ימים יו"ט זה בגלל שאינו רחוק כל כך מעיקר יישוב ארץ ישראל והיו השלוחים מגיעים לשם. ועוד שלא היה שם יישוב גדול של ישראל שיחדשו להם את התקנה של שני ימים. וכמו בעבר הירדן בגולן שאין מחזיקים ימים כי זה קרוב לעיקר יישוב ארץ ישראל למרות שהוא עבר הירדן כי הוא מחובר לארץ ישראל.

הרחבת הדברים בזה, עיין במה שכתב הג"ר בצלאל חיים בלוי שליט"א בספר מנחת ירושלים, המבוסס על פסקי הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל בעל המנחת יצחק - ביאור מקיף למנהג ירושלים בכל עניני גבול הערבה.

כעת, בעיון קל על המפה אנו רואים: שבאר שבע, ירוחם, תפרח, ונתיבות (מקום מנוחת ה'באבא סאלי'), המכתש הגדול, והמכתש הקטן, הם ודאי ארץ ישראל. ואילו מצפה רמון ומכתש רמון הם בחו"ל. בעצם כלפי כל איזור פארן צריך לנהוג בו שהוא חוץ לארץ. העיר עזה עצמה הוא בגדר ספק, אולם השאר אינו בגדר ספק, ומנחל צין ואילך הוא חומרא כלפי הלכות שמיטה, ואין בו כדי להחשיבו כספק שנוכל לומר על זה ספיקא דרבנן לקולא. עכ"ד.

כעין זה מבואר בקונטרס אני ד' שוכן בתוכה (עמוד סט), בשם הג"ר עזריאל אורבאך שליט"א, שלמעשה הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל לחוש לארץ ישראל לדרום עד קו 30 מעלות, משום שאין בקיאים לקבוע את הגבול בדקדוק, ומשמעות לשונו שאין הוראה זו אלא לחומרא, אך לא להקל כלפי יציאה לחו"ל. ממילא אסור לטייל מדרום לנחל צין, ואכן המכתש הקטן והמכתש הגדול הם בתוך ארץ ישראל, אבל מכתש רימון הוא בחו"ל, עין עבדת צ"ע, חורבות עובדת לכאורה הוא חו"ל. עכ"ד.

אכן בספר 'תגל ערבה' להג"ר ישעיהו נתן מלצר שליט"א הוא כותב בעמוד השער - שספר זה בא ללמד, שהרוב המוחלט של שטח הערבה וישוביה הוא בכלל ספק ארץ ישראל, עד שיבוא התשבי ויפשוט קושיות ואיבעיות. לדעה זו יתכן שהכל בכלל ספק עדיין, ועיין בהערות מבני החבורה מש"כ בזה.

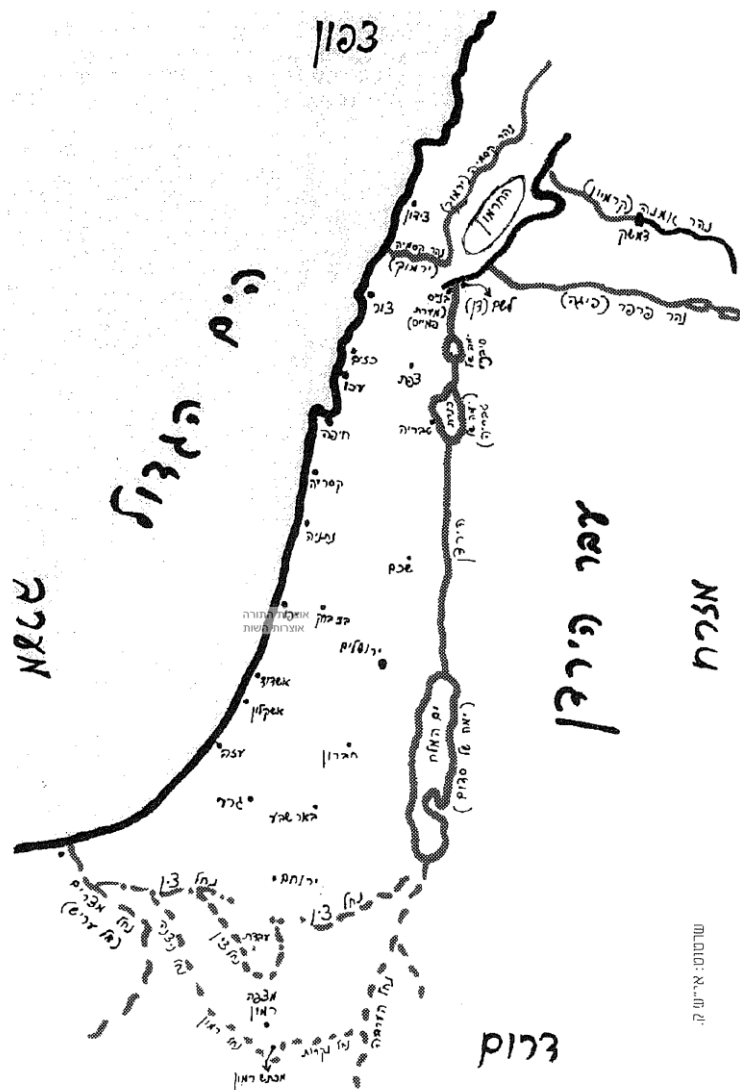
2. על נהרות יכוננה

דבר נפלא כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א (בספרו דרך אמונה ביאור ההלכה הלכות תרומות פרק א הלכה ז ד"ה מאשקלון) שצייר מפה (המצו"ב) של כל ארץ ישראל, בו מבואר שכולו מוקף ימים ונהרות כלשון הכתוב (תהלים פרק כד, ב) כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסֻדָּה וְעַל נְהַרֹת יְכֻנָּנָה:

וזה על פי הגמ' (ב"ב דף ע"ד:): מאי דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו ז' ימים וד' נהרות שמקיפין את ארץ ישראל, ואלו הן ז' ימים ימה של טבריה (הוא כנרת) וימה של סדום (הוא ים המלח) וימה של חילת (בירו' פ"ט דכלאים הגי' של שליית) וימה של חולתא וימה של סיבכי וים אספמיא (של אפמיא) וים הגדול. ואלו הן ד' נהרות ירדן וירמוך קרמיון ופיגה והנה לשון מקיפין מוכח שהן סביב כל א"י כמו מוקף חומה, ובירושלמי הגירסא סובבין את א"י (ולכן לא חשיב שאר נהרות שבא"י כגון שילוח וכהאי גונא דלא חשיב אלא המקיפין על הגבולות).

והנה ים הגדול הוא בכל מערבו של א"י והירדן הוא בכל מזרחו. וקרמיון ופיגה הם נהרות דמשק אמנה ופרפר וכן ירמוך הוא בדרך דמשק, ונחל צין מתחיל סמוך לקצה ים המלח ונמשך עד נחל מצרים שהוא אל עריש לדעת הגאונים אלא שנפסק קצת באמצע ונראה ברור שנחל זה הוא יוצא

הלכות תרומות פרק א

שחפזי הדברים הנ"ל נמו"ם שלט"מ"א זה תשובתי עברתי על מ"ש בענין הגבול הדרומי של א"י הן אמנם הדברים נכונים ומיוסדים על מקורות נאמנים כגלי ירושלמי חוספתא ראשונים ואחרונים עם כל זאת להורות עפ"י הלכה למעשה הלכה ומורין כן לע"ד אכתי מידי ספיקא לא נפקי עד יטא חזרה נדק. בנכרת התורה ובעריש"ת יוסף שלום אלישיב:

מים המלח ונמשך עד ים הגדול ממש והוא הירדן הנמשך (ויתכן שגם היום הוא מחובר במקומות המפסיקים קצת מתחת לאדמה) וא"כ א"י מוקפת מצד דרום מהירדן ונמצינו למדין שהנחל הזה הוא גבול דרום, ומה שהתורה כתבה ערים בגבול דרום ולא כתבה שהנחל הזה הוא הגבול משום שנחל זה מכזב ופעמים מתייבש בחלקו בקיץ ולכן נתנה תורה סימנים בערים.

לפי זה - המושב 'רוחם' הוא בתוך גבול ארץ ישראל, אבל המושב שקורין 'מצפה רמון' הוא חוץ לגבול [ואין לומר ש'נחל הערבה' הוא הגבול, שגם הוא נמשך עד 'נחל מצרים' כמו שנראה במפה, שהרי מפורש בתורה שגבול מזרח הוא ב'קצה ים המלח' ואילו לצד מזרח, כמבואר במפה], ועיין שם עוד מה שכתב כלפי הגבול הצפוני. עכ"ד ה'דרך אמונה'.

סיבה או סימן

3. ים המלח מתייבש !

שאלה: יש לחקור לגבי מה שמצוי כיום שים המלח מתקטן והולך עקב ירידת מפלס המים, ובמקום שהיה בעבר ים כעת יבשה, (יודעי דבר קובעים: הסיבה לכך היא שלא מוזרם לים המלח מספיק מים מהירדן, וזה רק בעשרות השנים האחרונות מאז ש'המוביל הארצי' שואב את רוב המים מהמקורות בצפון, והירדן בקטע שבין הכנרת לים המלח נהפך לנחל אכזב), האם משתנה מכח זה גבול ארץ ישראל (ח.מ.ב.). ספק זה קיים גם בגבול הים הגדול, כאשר יחולו שינויים בקרקעית המים כפי מה שמצוי שמחמת הגלים והסחף נוצר שינוי בקרקעית הים, וכעת נוספו מטרים נוספים ליבשה או להיפך שחלק מהיבשה נהפך לים, האם חל מחמת כן שינוי בגדרי איסור היציאה מארץ ישראל.

תשובה: מבואר בגמ' (ב"מ כב.) וכן ירדן שנטל מזה ונתן לזה, מה שנטל נטל, ומה שנתן נתן. ופירש רש"י (שם) ירדן - וכן שאר נהרות, ותנא זה על יד הירדן היה יושב. אולם הרמב"ן והרשב"א ובתוס' רא"ש והריטב"א (שם) פירשו דירדן דוקא, והכונה פירשו עפ"י הירושלמי (חלה ד ד) דקאי

מנהג ישראל תורה

'גשר אריק'

כביש הבקעה חוצה את הירדן: כביש הבקעה (כביש מס' 90) שרגילים לנסוע בו מירושלים ובית שאן לטבריה, עובר את הירדן באורך כולל של כ-2 עד 3 ק"מ באמצעות 'גשר אריק' בקטע שבין אשדות יעקב (איחוד) לקבוצת כנרת. החוששים לא לצאת לעבר הירדן, ימנעו מנסיעה בקטע כביש זה, ויכולים לפנות בצומת בית שאן לכיוון עפולה (כביש מס' 71) ומעפולה להמשיך לכיוון כפר תבור ויבניאל (כביש מס' 767).

אם נוסעים לכיוון מירון זה לא משמעותי, ומאריך את הדרך בכמה דקות בלבד. אבל כאשר נוסעים מירושלים לטבריה, זה מאריך את הדרך ב-10 עד 15 דקות [אולי אפשר למצוא מעבר לקטע הבעייתי דרך השדות, לפחות לרכבים פרטיים].

ושמעתי כמה סברות להתיר לנסוע בכביש הבקעה: א. נסיעה בכביש הוא רק היכי תמצי להגיע למקום אחר, ולא נחשב יציאה מהארץ לחוץ לארץ, כי המטרה שלו להגיע ליישוב של ארץ ישראל ובעל כרחו מכיון שכך הכביש סלול חייב לעבור בחלק מהדרך שהוא חוץ לארץ, ועדיף טפי מטיול שיש לו מטרה ביציאה לחו"ל (ח.מ.). וכן יש לומר כלפי טיסות בשמי הארץ שיוצאים בחלק מהזמן מעל פני הים שכיון שאין לו מטרה לנסוע מעל פני הים, והעיקר אצלו להגיע לראש פינה, לא חשיב זה יציאה לחו"ל (י.ל.).

ב. כל האיסור הוא רק כאשר יוצא מארץ ישראל לחו"ל סתם ללא סיבה, שיש בזה זלזול בקדושת ומצוות הארץ, אולם כאשר עושה זה לסיבה מוצדקת מותר, וגם זה נחשב סיבה מוצדקת וצורך גדול, שאין לו דרך אחרת לנסוע כאשר הוא כבר נמצא כאן.

ג. כיון שזה מאריך את הדרך הרי מפסיד בכך כסף, וכמו שמותר לצאת לחו"ל להרווחה גם זה נחשב כעין הרוחה, מכיון שיש בזה צורך גדול, בפרט כשנוסע עם אוטובוס והנהג לא מסכים לשנות את תוואי הנסיעה (מ.ל.ל.).

רכבת עכו נהריה

נדון זה האם מותר לנסוע מארץ ישראל לארץ ישראל דרך חוץ לארץ, קיים גם באיזור עכו, כפי שכתב הג"ר אפרים אריאל בוקוולד שליט"א (בחיבורו 'אני ה' שוכן בתוכה' עמוד צו), שריד הדרך הרומאית מעכו לכזיב קיים עד ימינו, וכביש 4 מעכו ולצפון כולו בחזקת חו"ל לדעת הרמב"ם ועוד ראשונים, שחו"ל הוא ממזרח הדרך. מסלול הרכבת הנוסעת בעכו – לכיוון צפון, חמור יותר שעובר בשני הצדדים של הדרך הרומאית העתיקה, ובדרכו יוצא בודאי מארץ ישראל לכו"ע, אף לדעת הגר"א.

לכאורה יש לפשוט עיקר ספק זה, לפי דעת המשנת יוסף שלפי רבנן הים עצמו חוץ לארץ, והנסים שבים בתוך החוט המתוח מקפלוריא עד נחל מצרים הם ארץ ישראל, נמצא שכאשר נוסע מהיבשה לנסין הוא עובר בחוץ לארץ, ולא מצינו איסור בדבר. אכן אין זה הוכחה ניצחת שלא מפורש בגמ' שמותר לצאת מארץ ישראל לאיים שבים, רק שיש לו קדושת ארץ ישראל לגבי תרומות ומעשרות וכדומה (א.י.ס.).

מתפרח לבני ברק

מנהגו של הג"ר אביעזר פילץ שליט"א ראש ישיבת 'תושיה' תפרח, כאשר נוסע מתפרח לבני ברק עקב חשש יציאה לחוץ לארץ שאינו נוסע מהדרך הרגילה דרך 'יד מרדכי', אלא נוסע דרך אשדוד ואח"כ כמו שנוסעים לירושלים, וזה מאריך את הדרך ברבע שעה בדרך.

אמנם מתפרח לירושלים זה גלאט ואין שום חשש (מ.ט.). ❖

לענין קדושת הארץ, שהירדן הוא הגבול שבין ארץ ישראל לחו"ל ואם הירדן הרחיב את גבול ארץ ישראל, שנטל מארץ העמים ונתן לארץ ישראל הרי מה שלקח מצטרף לארץ ישראל, וכן להפך אם

לקח מא"י ונתן לחו"ל הרי זה הקטין את שטח א"י ונתן לחו"ל דכתיב (דברים ג יז) וְהִירְדָן וְגַבְלֵי הַרִי מְבוֹאֵר שְׂכָאֵשֶׁר הַגְּבוּל מִשְׁתַּנָּה חֹל כְּלָפִי כָל דִּינֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

4. גבולות הארץ דין בעצם

שינוי מלאכותי: גם אם נניח, שבמקרה כזה הגבול משתנה, עדיין יש לדון האם גם שינוי מלאכותי בגבולות הארץ, בכוחו לשנות את גבולות איסור היציאה לחו"ל, כגון מה שבני אדם יוצרים שובר גלים בתוך הים, או כאשר בונים בנמל מעגן לספינות, וצריך שיהא מים עמוקים מיד סמוך לחוף, לפעמים חופרים בקרקעית הים בסמוך לחוף ולפעמים מרחיבים את היבשה עד שמגיעים לעמוקים (אמנם מנהרה מתחת הים, מסתבר שדינו כחו"ל, ומנהרה שתחת ארץ ישראל דינו כארץ ישראל).

שינוי בגבול: וזה תלוי במה שיש לחקור בכל המקומות והימים והנהרות שציינה התורה בגבולות הארץ, אם זה סימן או סיבה. ולשיטת ראשונים אלו יש לומר שכל גבולות הארץ שצוין בתורה הם סיבה, ולכן לא קבעה תורה גודל ארץ ישראל באמה, מיל ופרסה, כי לא גודלה קובע, אלא המקום המצוין בפסוק, ולכן הירדן בתזוזתו יכול להוסיף ולגרע בגבולות הארץ.

יתכן שזה הפשט בגמ' בגיטין (דף נז.), אמר ליה ארץ צבי כתיב בה מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמדא. והביאור כי הארץ תגדל (לפי מדידות של מטרים, אמה, מיל, ופרסה) בין אותם הגבולות המפורטות בפסוק, ולכן לא ניתנו לארץ ישראל מידות אורך ורוחב (באמה מיל ופרסה) כי לא גודלה קובע, אלא הגבול הוא קובע שמכאן ואילך יש קדושת ארץ ישראל.

כעת מבהיק באור נפלא, שכל הגבולות המפורשות בתורה בפרשת מסעי, אין זה רק 'היכי תמצי' לדעת עד היכן יכבשו בני ישראל את הארץ (דהרי לא כבשו בפועל עד אותם גבולות), אלא הם 'סיבות' בעצם, שהימים והנהרות שסביב ארץ ישראל הם התחום של חבל ארץ זו. דכתיב (תהלים כד) כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסֻדָּה וְעַל נְהָרוֹת יְכֻנָּנָה: ופירשה הגמ' (ב"ב עד:): דקאי על ארץ ישראל. והלשון יסדה - יכוננה מורה שהוא היסוד והבסיס שעל הנהרות מושתת הארץ, כעת מובן מה שכתב הגר"ח קניבסקי שליט"א (בספרו דרך אמונה ביאור ההלכה הלכות תרומות פרק א הלכה ז ד"ה מאשקלון) שהטעם שכתבה תורה שמות הערים בדרום ובצפון ולא ציינה את שמות הימים והנהרות המקיפים את ארץ ישראל כמו במזרח ובמערב, כי בדרום ובצפון לפעמים הנהרות מכזבים, ולכן ציינה תורה שמות המקומות אבל באמת סיבת הגבול תלוי בימים ובנהרות המקיפות את הארץ (י.ל.).

לפי זה מסתבר שגם בשינוי מלאכותי, כיון שהסיבה משתנה ממילא קו הגבול זו. אמנם עדיין יש להסתפק מה הדין כאשר הירדן מתייבש לגמרי, שלא שייך לומר שבטל הגבול, ואולי הגבול ישאר כפי מה שהיה בפעם האחרון שהיה זרימת מים בירדן, (שהרי הסיבה קיימת לפי הפעם האחרונה, אבל הסימן הוא לפי המצב שהיה כאשר צייתה עליו התורה). או בתוואי אפיק הנחל לו יצויר שכעת ירדו הרבה גשמים המים יזרמו שם. אכן הקשו שאם כן גם בים המלח, נוכל לומר שאילו יהיה שם הרבה גשם המפלס יעלה, וצ"ע (י.ל.). ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא גליון מספר 76 יום ג' פרשת שופטים ג' אלול תשע"ו.

טועמ'ה בערב שבת - ריש פרק ערבי פסחים.

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

הערות מבני החבורה

ספק דרבנן לקולא !

שאלה: מבואר בגמ' (עירובין דף ו:ו) מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע, מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל - עליו הכתוב אומר (קהלת פרק ב פסוק יד) וְהִפְסִיל בַּחֲשָׁף הוֹלֵךְ.

לכאורה הסיבה שנקרא כסיל, הוא משום שנוהג בשני קולות הסותרים זה את זה. ויש לדון מי שיעשה שני קולות ביחס לערבה, שמצד אחד מיקל בהלכות שמטיה לאכול הפירות הבאים מהערבה כדעת המקילים שכיון שספיקא דרבנן לקולא יש לתלות שהוא בחזקת חו"ל, ומצד שני מטייל שם מכח הצד שהוא ארץ ישראל כי האיסור לצאת לזמן הוא רק איסור דרבנן, האם הוא בגדר כסיל.

צד א' - כמה תלמידי חכמים טענו שזה בגדר כסיל אם אוכל בשמיטה מהערבה הדרומית בפרט אם נוהג כדעת המקילים לאכול מהערבה הצפונית מעבר ל- 30 מעלות, ובמקביל נוסע לשם לטיול שזה תרתי דסתרי, שאם מיקל בשמיטה איך יקל הפוך כלפי טיול. ואף שאין זה בו בזמן מכל מקום עליו להחליט האם מחזיק חבל ארץ זה כארץ ישראל או לא.

ועוד שהרי לדעת המקילים, הפשטות הוא שנחל צין הוא הגבול, וזה קרוב לוודאי עם ההוכחות של הדרך אמונה, וממילא משם ואילך אינו בגדר ספק לומר ספיקא דרבנן לקולא שיוכל לסמוך עליו לענין טיול. שכיון שזה ספק קלוש וחומרא רחוקה לגבי שמטיה לכן אין בו שם ספק להתיר בו יציאה לחו"ל מדין ספק דרבנן לקולא (ש.ק.).

צד ב' - מאידך יש שטענו שאינו נכון שהרי קיי"ל ספיקא דרבנן לקולא, וכל נדון בפני עצמו מכריעים להקל ומה בכך שיש בזה סתירה (הרי גם כשאוכל ג' חתיכות ואחד מהם איסור מותר לאכול את הכל אף שבודאי אוכל חפצא של איסור), ואפילו בשני שבילין כאשר לא בא לישאל על שניהם בבת אחת שניהם מותרים אפילו שיש סתירה ביניהם, וגם בגבול הדרומי אף שיש סתירה מכל מקום כל דבר דנים לגופו, (ולעולם אינו בבת אחת, דאטו יעבוד בשמיטה בשדה תוך כדי הטיול).

והביאו ראיה לדבריהם ממה שהקשה המשנה למלך (מגילה פ"א הלכה י"א) מדוע לא נקרא מגילה במקומות המסופקים בשני הימים י"ד וט"ו מספק, ותירץ על פי הר"ן (מגילה דף ג:ו) שעיריות המסופקות לדעת הגאונים קוראים רק בי"ד ואפילו כאשר הוא ספק השקול, ולא אומרים שלא יקרא כלל כי אז נמצא שנעקר התקנה לגמרי. הרי להדיא ששייך ללכת אחרי שני הצדדים לקולא בדרבנן, ורק יש בעיה צדדית שנעקר התקנה לגמרי, וכאן הרי לא נעקר כלום. וכל מה שנקרא כסיל הוא רק בדאורייתא.

וכן מוכח בר"ן (פרק ערבי פסחים) כלפי תרי כסי קמאי, ותרי כסי בתראי, שביאר הטעם שלא אומרים ספיקא דרבנן לקולא, ולא יעשה הסיבה כלל, כי נמצא שנעקר לגמרי התקנה, שוב רואים שבעצם היה שייך ללכת בשניהם לקולא.

ועוד שכיון שיש מקילים לטייל בחוץ לארץ, וכגון לסברת הגרש"ז אורבאך זצ"ל שמותר לטייל סביבות ארץ ישראל, אם כאן לא שייך כאן הכלל של 'תרתי דסתרי'. ❖

גִּלְהָה כְּבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל

קובץ זה מוקדש לעילוי נשמת
ראש ישיבת מיר ברכפלד מרן הגאון הגדול
רבי אריה לייב פינקל זצוק"ל

בן מרן המשגיח הגה"צ רבי חיים זאב זצוק"ל

צדיק מושל ביראת אלוקים

אוהב שלום ורודף שלום

ממנו עצה ותושיה

הי חסיד הי עניו

נלב"ע ו' אב תשע"ו

ת. נ. צ. ב. ה.